

Zpravodaj č. 2

projektu „Výuka k různosti jako součást multikulturní výchovy a vzdělávání“

(zkrácený název „Výuka k různosti“)

reg. číslo projektu: CZ.1.07/1.2.00/08.0110, OP VK

září 2010

Motto:

„Handicap neznamená neschopnost“

www.nejsmevsichnistejni.cz

Místo úvodu

Vážené kolegyně a kolegové, dostáváte do rukou druhé číslo Zpravodaje projektu, které se od prvního čísla liší především tím, že přináší ukázky z pracovních verzí jednotlivých modulů učební opory „Výuka k různosti“, informaci o využívání učební opory „Výuka k různosti“ v pedagogickém procesu na základních školách, středních školách, gymnáziích a speciálních školách a samostatný blok vyjádření učitelů pilotních škol o prvním dojmu z ukávek modulů této učební opory.

Protože vítaným oživením tohoto druhu zpravodajů jsou také rozhovory, přinášíme v tomto čísle rozhovor s garanty všech tří modulů, a to:

s doc. Mgr. Miroslavem Dopitou, PhD. – z Ústavu pedagogiky a sociálních studií, Pedagogické fakul-

ty, Univerzity Palackého Olomouc, který popisuje „útrapy“ spojené s vytvořením modulu 1.1.1 o menšinách s názvem „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“;

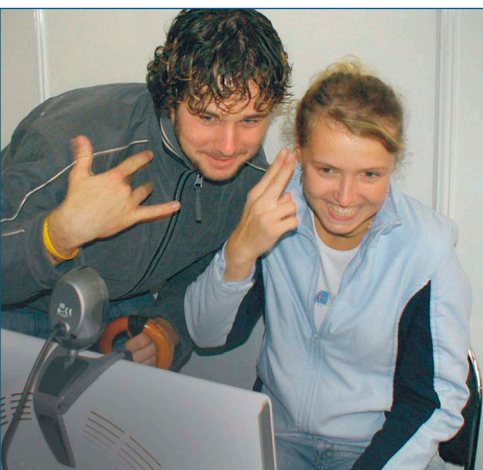
s doc. Mgr. et. PaedDr. Janem Michalíkem, Ph.D. – vedoucím autor-ského kolektivu Katedry speciální pedagogiky, Pedagogické fakulty Univerzity Palackého Olomouc, který vypráví o tom, jak a proč vznikl modul 1.1.2 „OZP-majoritní společnost-diverzita“;

a s Ing. Pavlem Löffelmannem z Centra vizualizace a interaktivity vzdělávání, který popisuje vznik modulu 1.1.3 „Zásady správné komunikace s OZP“ a jeho význam pro majoritní společnost.

Přeji všem příjemné počtení a těšíme se na Vaše reakce ke kterémoliv části Zpravodaje č. 2 a zároveň se omlouváme za značný rozsah tohoto čísla Zpravodaje.

Ing. Tomáš Sokolovský, CSc.
sokolovsky@free-art.cz
koordinátor projektu
„Výuka k různosti“

Centrum vizualizace a interaktivity
vzdělávání, Ostrava

Obsah

Úvod

Ing. Tomáš Sokolovský, CSc., koordinátor projektu
„Výuka k různosti“

strana 1

Rozhovor s doc. Mgr. Miroslavem Dopitou, Ph.D. z Ústavu pedagogiky a sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého Olomouc

strana 2

Rozhovor s doc. Mgr. et. PaedDr. Janem Michalíkem, Ph. D., vedoucím autor-ského kolektivu Katedry speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Palackého Olomouc

strana 3

Rozhovor s Ing. Pavlem Löffelmannem z Centra vizualizace a interaktivity vzdělávání, s.r.o., Ostrava

strana 5

Informace o využívání učební opory „Výuka k různosti“ v pedagogickém procesu na základních školách, středních školách, gymnáziích a speciálních školách

strana 6

Struktura pracovní verze modulu 1.1.1 „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“ a ukázka části textu tohoto modulu

strana 7

Struktura pracovní verze modulu 1.1.2 „OZP-majoritní společnost-diverzita“ a ukázka části textu tohoto modulu

strana 12

Struktura pracovní verze modulu 1.1.3 „Zásady správné komunikace s OZP“ a ukázka části textu tohoto modulu

- Zásady správné komunikace s osobami se sluchovým postižením
- Zásady správné komunikace s osobami se zrakovým postižením
- Zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením

strana 17

Vyjádření učitelů pilotních škol k obsahu a možnému využití učební opory „Výuka k různosti“

strana 22

Partneři projektu „Výuka k různosti“

strana 26

Tento projekt je spolufinancován
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České
republiky.

© Centrum vizualizace
a interaktivity vzdělávání, s. r. o.,
Ostrava

Rozhovor s doc. Mgr. Miroslavem Dopitou, Ph.D. z Ústavu pedagogiky a sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého Olomouc

Jaký význam přikládáte problematice výuky vztahu majoritní společnosti k menšinám a opačně na 2. stupni základních škol, středních odborných školách, gymnáziích a speciálních školách pro děti se zdravotním postižením?

Hranice mezi majoritou a minoritami (většinou a menšinami) jsou velmi proměnlivé. Často si ani neuvědomujeme, jak lehce se staneme z člena majority členem minority, záleží jen na nastavení kritérií. Právě z uvedených důvodů jsou vztahy mezi většinami a menšinami důležitým tématem nejen rámcových vzdělávacích programů, ale především našich každodenních životů a postojů v nich. Rámcové vzdělávací programy na uvedenou problematiku upozorňují především průřezovým tématem Multikulturní výchova, jehož obsah lze využít v řadě vyučovacích předmětů: např. v matematice, kde se můžeme bavit o statistické menšině a většině v absolutních anebo relativních číslech; v literatuře, kde příkladně existuje skupina českých německy píšících autorů; v zeměpise, kde se dozvídáme o národnostním složení obyvatel ČR či Evropské unie; ve fyzice a biologii, kde se můžeme dovědět o lomu světla v oku či šíření zvuku ve zvukovodu ucha a zrakových a sluchových omezeních souvisejících se zdravotním postižením atd.

Proč jste se rozhodl autorsky se podílet na vzniku části učební opory „Výuky k různosti“?

Rozhodnutí o autorském podílu na části učební opory bylo ovlivněno několika faktory. Významným faktorem bylo složení autorského týmu. Roli sehrálo i deset let podílení se na organizaci letních škol pro učitele, které byly více či méně zaměřeny na otázky multikulturality a obsahu a metod její výuky v základních a středních školách. Díky množství rozhovorů s vyučujícími jsem slyšel, co očekávají od autorů učebních textů k tomuto tématu. Dalším důvodem je, že vyučuji budoucí i stávající učitele a často s nimi diskutuji o současných jevech v současné multikulturní společnosti, k nimž výuka k různosti patří, a tuším, čeho se jim v praxi nedostává. A v neposlední řadě jsem výzvu autorsky se podílet přijal z důvodu možnosti uchopit multikulturalitu, tedy různost, v co nejširším možném spektru, které ale ani tak není v žádném případě vyčerpávající. **Vytvořil jste modul 1.1.1 s názvem „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“. Jak jste k vytvoření tohoto modulu přistoupil a proč jste zvolil danou formu textů modulu?**

Předložený text modulu „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“ vychází z kontaktů s učiteli v terénu a ze znalosti pro ně dostupné odborné literatury a jejich časových možností v rámci příprav na výuku tak širokého tématu, jakým různorodost společnosti je. Využil jsem přístupu, který je mi díky mé odbornosti blízký, a to ukotvení témat v empirických datech sociologických výzkumů a relativizaci problémů a nahlížení na ně z více perspektiv než je například historie, geografie či psychologie a filozofie. Je otázkou jestli tento úhel pohledu vyučující a žáky osloví? První zpětná vazba od vyučujících signalizuje nutnost upřesnění některých témat, ale i naznačuje správnost zvolené cesty, zvoleného přístupu k problému.

Můžete stručně charakterizovat modul 1.1.1?

Modul 1.1.1 vychází ze skutečnosti, že každý z nás je anebo velmi lehce se může stát z příslušníka většiny příslušníkem menšin. Proto je třeba si uvědomit „měkkost“ hranice, která tyto skupiny od sebe odděluje. Menšin je v každé společnosti velké množství. V předloženém textu bylo vybráno pouze pět z nich. Klíčem byla vysoká míra pravděpodobnosti, s níž se s těmito menšinami setkáváme v našich každodenních životech, ať se jedná o národnostní či náboženské menšiny, osoby se zdravotním postižením či sexuální menšiny a v neposlední řadě díky demografickým změnám i s posuny v rámci věkových skupin, kdy se v evropské populaci budeme stále častěji setkávat s nárůstem skupiny starších osob. Poslední část modulu se zaměřuje na obecný rys v přístupu většiny k menšinám, ale i menšin k většině, jedná se o schémata jednání, která jsou zakotvena v předsudcích a stereotypech. Text se snaží upozornit

a zvýšit citlivost učitelů a žáků ve vztahu k hodnocení situací, zaujímání postojů a přepisování významů a vlastností osobám na základě předsudků a stereotypů, jež si mnohdy ani neuvědomujeme.

Existuje celá řada různých materiálů týkajících se správného přístupu k menšinám, problematiky vztahu majoritní společnost - menšiny, problematiky diverzity jako nástroje pro aplikaci antidiskriminačních principů vůči příslušníkům jednotlivých skupin menšin apod. V čem se Váš text, vznikající v rámci tohoto projektu, bude od nich odlišovat? Co přinese navíc? Texty, které se vztahu většiny a menšin věnují, jsou vždy částečně podobné, přinejmenším volbou sociálních skupin, jimiž se zabývají. Problematika diskriminace a antidiskriminace je v ČR řešena právními úpravami, na něž se odkazuje i předložený text. Materiál samotný však upozorňuje spíše na to, jak snadno se můžeme díky předsudkům a stereotypům dopouštět diskriminace, tak i na fakt, jak snadno můžeme být zařazeni do skupiny, která je naopak jinými diskriminována díky neznalosti či generalizaci podstaty našeho jednání. Co text přinesl navíc? To je otázka, na kterou není lehká odpověď. Text je jen úvodním vstupem do ústřední problematiky projektu, kterou je zaměření se na pochopení vnímání osob a osobami se zdravotním postižením, a to je zřejmě ten největší přínos projektu jako celku.

V rámci Vašeho modulu se zabýváte 5 skupinami menšin (národnostní menšiny, náboženské menšiny, menšina osob se zdravotním postižením, menšiny dle sexuální orientace,

menšiny dle věku). Jakým způsobem jste se dostal k výše zmíněným pěti skupinám menšin?

Výběr menšin byl ozřejměn již odpovědí na čtvrtou otázku.

Na co byste chtěl upozornit učitele a žáky nejen 12 pilotních škol, kteří se budou s Vaším modulem setkávat při výuce řady nejen společensko-vědních předmětů v rámci ŠVP svých škol? Zřejmě neřeknu nic jiného, než jim říkají vyučující. Važte si různosti, představa, že by celý svět a všichni byli stejní, není reálná, diverzita existuje. Jednou je pochopení odlišnosti požadováno po nás a jindy je žádáme my po ostatních. Pro pochopení je důležité chtít pochopit. Svoji roli zde sehrávají informace, znalosti, které o charakteru jinakosti máme. Na tomto místě bych rád zdůraznil, že informací je mnoho a je třeba zvažovat jejich míru pravdivosti a opodstatněnosti. Internet není jen zdrojem ověřených informací, ale spíše naopak. Ověřujte si informace, jen ověřené informace a jejich ověřování může správně formovat postoje k ostatním. Neinformovanost je příčinou většiny nedorozumění, ale i zdrojem předsudků a stereotypů. Využívejte možnosti nahlížet na problém z více úhlů, což vyučovací předměty v rámci školních vzdělávacích programů umožňují a modul „Nejsme všichni stejní...“ a to je dobře“ se jim snaží napomoci.

doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

miroslav.dopita@upol.cz

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého Olomouc

Rozhovor s doc. Mgr. et. PaedDr. Janem Michalíkem, Ph. D., vedoucím autorského kolektivu Katedry speciální pedagogiky, Pedagogické fakulty Univerzity Palackého

Jaký význam přikládáte problematice výuky vztahu mezi majoritní společností a osobami se zdravotním postižením a opačně na 2. stupni základních škol, středních odborných školách, gymnáziích a speciálních školách pro děti se zdravotním postižením?

Jde podle mého o zásadní problém. Dosud jsme se v našem školství zaměřovali - na můj vkus hodně pomalu a hodně nedostatečně - na řešení základních otázek přítomnosti dětí s postižením v tzv. běžných školách. Možná je už čas uvědomit si, že takový vzdělávací model je „normální“ a běžný... Jestli takovým být má - potom je jistě potřeba i říci oběma

stranám - dětem s postižením i bez - několik informací, které jim problém nebo prostě jen situaci spolužáka s postižením přiblíží...

Proč jste se rozhodli autorsky se podílet na vzniku části učebních opor „Výuky k různosti“?

Byli jsme osloveni nositeli projektu Centrem vizualizace a interaktivity vzdělávání a rozhodl zájem a ochota mých kolegyně, paní Mgr. Adély Hanákové, Mgr. Kateřiny Stejskalové a Mgr. Kateřiny Jeřábkové, Ph.D. Ony jsou rozhodujícími autorkami textů! Protože všichni máme významnou (v některých případech osobní) zkušenost se zdravotním

postižením a tím, co nositeli přináší, je logické, že jsme přivítali možnost podílet se na výstupech projektu.

Váš autorský kolektiv vytvořil modul 1.1.2 s názvem „OZP - majoritní společnost - diverzita“. Jak jste k vytvoření tohoto modulu přistoupili a proč jste zvolili danou formu textů modulu?

Opět musím říci, že rozhodujícím pro zvolenou formu textu byly kolegyně Hanáková a Stejskalová. Všichni jsme věděli, že nechceme psát „učebnici“ - jakýsi „suchý“ text. Zvolili jsme formu, která, věříme, bude pro žáky přitažlivější. Formu, která není na první pohled příliš didaktická, může však žáky zaujmout.

A nejen to - pod formou příkladů, příběhů, někdy i vtipů je skryto mnohé čemu se obvykle říká poučení či přímo učivo...

Můžete stručně charakterizovat modul 1.1.2?

Cílem bylo přiblížit žákům základních a středních škol problematiku zdravotního postižení. Tedy - zdravotního postižení, které má nějaký vztah k pobytu dítěte s tímto postižením ve škole. Ve společnosti - mezi lidmi - existují tisíce nemocí, stavů a omezení, které bychom také mohli označit za zdravotní postižení. S nadsázkou - nikdo není úplně zdravý. V rámci modulu jsme se zaměřili na tzv. postižení „převládající“ tak, jak je ve školství, a nejen tam, vnímáme. To je postižení tělesné, mentální, zrakové, sluchové, řečové. Za tato adjektiva se v poslední době řadí i postižení autistického spektra. V každé kapitole textu jsou popsány (osobitou formou) jak příčiny, tak projevy a důsledky daného postižení.

Kdo se na tvorbě Vašeho modulu podílel?

viz výše...

Váš autorský kolektiv byl tvořen spoluautorkami, které jsou samy zdravotně postižené. Tzn., subkapitulu o zrakově postižených psala Vaše kolegyně, která má zrakové postižení, subkapitulu o tělesně postižených psala Vaše kolegyně, která je na vozíku apod. Jak velkou roli hrála skutečnost, že některé spoluautorky patří samy mezi osoby se zdravotním postižením?

Tak určitě to ovlivnilo jak obsah, tak i zmíněnou formu. Prostě - kolegyně jsou - bez ohledu na existenci zdravotního postižení - velmi talentované a pracovitě ve svém oboru. Byť jsou na začátku profesní dráhy, mají v oblasti publikační a lektorské řadu zajímavých počinů. A samozřejmě - osobní zkušenost - ať už s čímkoliv nemůže jejího nositele nepoznamenat. To se týká zdravotního postižení stejně jako třeba nemoci, nebo třeba praxe v oblasti horolezectví... Myslím, že osobní zkušenost autorek byla pro obsahovou sdělnost textu významná!

Existuje celá řada různých materiálů týkajících se správného přístupu k osobám se zdravotním postižením, problematiky vztahu majoritní společnosti - OZP, problematiky diverzity vůči OZP apod. V čem se materiál, vznikající v rámci to-

hoto projektu, bude od nich odlišovat? Co přinese navíc?

Upřímně - nevím, že by podobných materiálů existovalo příliš... A materiálů cíleně zaměřených na žáky základních a středních škol - tak o nich nevím skoro vůbec. Rozhodně myslím, že v rozsahu tohoto projektu obdobný materiál vytvořen nebyl. Proto myslím, že texty mých kolegů představují jeden z prvních počinů. Je možno psát jinak, je možno psát rozsáhleji, jinak strukturovat, ale je dobře, že text v této podobě a v současné době vznikl.

Do textu modulu jste zařadili subkapitulu o „integraci naruby“ s názvem „Rub a líc“, tedy o tom, co by měli dělat osoby se zdravotním postižením pro to, aby samy napomohly svému zapojení do majoritní společnosti. Co v této souvislosti považujete za nejvýznamnější?

Myslím, že právě tuto kapitulu by člověk bez osobní zkušenosti s postižením psal jen velmi obtížně. Anebo by ji psal - otázka by byla, zda by čtenáři, zde právě žáci s postižením, našli v textu to, co je trápí či trápit může. Celá řada nedorozumění v komunikaci může být - a často je - zapříčiněna neznalostí toho, s kým komunikovat mám. Jiný význam má pohled do tváře - třeba i zblízka v běžné komunikaci, jiný u člověka s těžkým sluchovým či zrakovým postižením. V některých případech lidé bez postižení projevují o zdravotně postižené zájem způsobem, který jim nemusí být příjemný. Je třeba umět tyto situace identifikovat, rozumět jim a - stejně jako u řady jiných situací v životě - nebrat všechno smrtelně vážně. Týká se to i vztahů žáků s postižením se spolužáky.

Váš modul se do určité míry zabývá nepřímo také problematikou zásad správné komunikace s OZP, kterou řeší modul 1.1.3. Čím se Váš modul od modulu 1.1.3 „Zásady správné komunikace s OZP“ liší, a to jak co do formy, tak obsahově?

V našich textech je zdravotní postižení tzv. „představeno“. Příčiny, důsledky, projevy, druhy, hloubka, jak může a nemusí zdravotní postižení člověka ovlivnit... Logicky myslím, že navazující text „zásad správné komunikace“ má být jakýmsi pokračováním. Ne již obecné (byť jsme se snažili o maximální stručnost a konkrétnost) zkušenosti a poznatky, ale naprosto přesné příklady komuni-

kace obou skupin. Např. mne napadá, jestliže jsem učitel či úředník a komunikuji s osobou se sluchovým postižením, která odezírá - nebudu při hovoru koukat do desky stolu - ale směrem k osobě, s níž mluvím... A takových příkladů je pro každé postižení mnoho. Věřím, že kolegové tvořící tuto část projektu ví dobře, co mají psát...

Na co byste chtěl upozornit učitele a žáky nejen 12 pilotních škol, kteří se budou s Vaším modulem setkávat při výuce řady nejen společensko-vědních předmětů v rámci Školních vzdělávacích programů svých škol?

Hlavně jim chci popřát všechno dobré, a ať se jim s texty dobře pracuje. Nebo - něco však přeci jen: jsem příznivcem „svobodného učení“, mám-li to tak nazvat. Jako učitel si nepřeji být svázan deskami rad a doporučení, jak mám to či ono chápat, jak mám to či ono vykládat. Myslím, že většina učitelů je dosti vzdělaných a zkušených natolik, aby věděli, ve které situaci je dobré použít jaký příklad, jaký text, v jakém rozsahu, jak jej zaměřit a o čem vést se žáky diskusi... Věřím, že takoví učitelé budou s texty pracovat.

Doc. Mgr. et. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.
jan.michalik@upol.cz
Katedra speciální pedagogiky
Pedagogická fakulta Univerzity
Palackého Olomouc

Rozhovor s Ing. Pavlem Löffelmannem z Centra vizualizace a interaktivity vzdělávání, s. r. o., Ostrava

Jaký význam přikládáte problematice výuky vztahu mezi majoritní společností a osobami se zdravotním postižením a opačně na 2. stupni základních škol, středních odborných školách, gymnáziích a speciálních školách pro děti se zdravotním postižením?

V posledních letech se u nás v oblasti vztahu intaktní společnosti k osobám se zdravotním postižením mnohé změnilo. Naštěstí k lepšímu. Jak ale potvrzují samotní handicapovaní, do stavu běžného ve vyspělých evropských zemích nebo v USA máme ještě daleko. Stále ještě je u nás spousta lidí, kteří, když vidí osobu se zdravotním postižením, nevědí, co dělat. Jak nabídnout adekvátní pomoc, jak oslovit např. neslyšícího apod. Často to řeší tím, že na ulici se člověku se zdravotním postižením raději vyhnou nebo dělají, že ho nevidí. Je to v podstatě xenofobie. Strach z neznámého. Nevím, jak bude handicapovaný člověk reagovat. Neurazím ho? Dokážu mu pomoci tak, abych mu třeba neublížil? Apod. To jsou otázky, které si lidé při kontaktu s osobami se zdravotním postižením často podvědomě kladou. Odpovědi na ně nejsou v zásadě nijak složité. Je potřeba je jenom znát. Díky různým občanským iniciativám i sdělovacím prostředkům sice probíhají občas informační akce na toto téma. Ale je známou skutečností, že člověk si v životě pamatuje nejlépe to, co se naučil v dětství – ve škole. Proto se domnívám, že věnovat pozornost problematice diverzity v rámci školní výuky je nutné a že to bude i účinné.

Existuje celá řada různých materiálů týkajících se správného přístupu k osobám se zdravotním postižením. V čem se materiál, vznikající v rámci tohoto projektu, bude od nich odlišovat? Co přinese navíc?

Hlavní rozdíl je podle mého názoru ve třech rovinách. Tou první je komplexnost, se kterou k dané problematice přistupujeme. Nabídneme učitelům relevantních předmětů i jejich žákům výukový materiál, který danou problematiku pojímá v širokém záběru. Od obecné problematiky vztahu k menšinám dále specifikované na problematiku u nás početně nejsilnější menšiny, tj. osob se zdravotním postižením, přes vysvětlení principů plně rovnoprávného vztahu mezi většinovou společností a menšinami, až po ryze praktickou část, přibližující žákům názorně a srozumitelně základy správné komunikace a odpovídající pomoci osobám s jednotlivými druhy zdravotního postižení. Druhou rovinou je způsob zpracování daných témat. Celý výukový materiál je koncipován tak, aby byl maximálně srozumitelný. K tomu slouží spousta obrazového materiálu, grafy, fotografie a videosekvence, v rámci možností jednotlivých kapitol jednoduchý a dobře srozumitelný jazyk. A také struktura a uživatelské prostředí elektronické verze výstupního produktu. Ty umožní uživateli – ať už učitelé nebo žáci – vybrat si jednoduchým způsobem jak téma, které ho zajímá, tak hloubku informací, které chce znát. Od praktické „kuchařky“, jak pomoci např. nevidomému člověku, který díky

stavební závěře zabloudil na cestě do práce, až např. po teoretické statě odhalující příčiny nejčastějších druhů zrakového, sluchového nebo tělesného postižení. Třetí rovinou je „pohled z druhé strany“. Kapitoly této části jsou věnovány především žákům se zdravotním handicapem. Zdůrazňují skutečnost, že k opravdu rovnoprávnému vztahu intaktní společnosti a handicapovaných je potřeba i spolupráce druhé – tedy „handicapované“ strany. Ukazují možnosti, jak žáci se zdravotním postižením mohou sami aktivně přispět ke své integraci do většinového kolektivu nebo později obecně do většinové společnosti.

Modul 1.1.3, na jehož koordinaci se podílíte, je věnován Základům správné komunikace a adekvátní pomoci osobám se zdravotním postižením. Můžete ho trochu blíže představit?

Jak vyplývá z jeho názvu, je tento modul zaměřen na praktickou stránku dané problematiky. Všímá si podrobně problematiky tří nejčastěji se vyskytujících zdravotních postižení. A to zrakového, sluchového a tělesného. U posledně jmenované skupiny pak problematiky osob s poruchami mobility, příp. motoriky a pohybové koordinace. Uživatelé učebnice, můžeme-li náš výstupní produkt takto zjednodušeně nazvat, v tomto modulu najdou strukturálně přehledně rozdělené jak základní teoretické informace o druzích a nejčastějších příčinách jednotlivých postižení, tak ryze praktické informace, jak s osobami se zmíněným postižením komunikovat a jak jim správně nabídnout pomoc. Nechybí modelové situace názorně ukazující nejčastější chyby, kterých se při kontaktu s handicapovanými osobami dopouštíme, jak jim předcházet, jak ztratit ostych apod. Uvádíme na pravou míru různé mýty, které ve společnosti panují – např. když potkám neslyšícího, musím začít křičet..., nevidomého se nesmím otázat: „Podíval ses na to...“, osoby se zdravotním postižením nemají smysl pro humor apod.

Kdo se na tvorbě Zásad správné komunikace a adekvátní pomoci osobám se zdravotním postižením podílí?

Autorský kolektiv tvoří odborníci s dlouholetou prací v dané oblasti. Část věnovanou zrakovému postižení jsme svěřili partnerovi Tyfloservis o.p.s. Konkrétně autorské dvojici Mgr. Pavel Macháček a PaedDr. Zbyněk Janečka, Ph.D. Problematiku osob se sluchovým postižením zpracovává brněnský tým vedený Mgr. BcA. Radkou Kulichovou, Dis., reprezentující partnery Unie neslyšících Brno a Ateliér výchovné dramatiky Neslyšících Divadelní fakulty JAMU. A konečně oblastí tělesného postižení se ujali odborníci z Mateřské a základní školy pro tělesně postižené v Brně na Kociánce a ze Střední školy F. D. Roosevelta pro tělesně postižené v Brně. Jsou to pedagogové, kteří jsou s mladými lidmi se zdravotním postižením v každodenním kontaktu. Učí je, jak žít v našem světě. Pomáhají při jejich integraci jak do normálních škol, tak po skončení školní docházky do běžného života. Znají tedy danou problematiku velice dobře a podle mého názoru jsou zárukou praktické využitelnosti této části výukového materiálu.

Podle jakých kritérií byl autorský tým sestaven?

Snažili jsme se vybrat autory, kteří mají kromě teoretických znalostí i konkrétní zkušenosti z každodenní praxe. A to nejen z pohledu osob se zdravotním postižením, ale i z úhlu pohledu intaktní společnosti. A umějí se o tyto zkušenosti i znalosti formou vhodnou pro výuku na základních a středních školách podělit. Jsem velice rád, že se nám takový kolektiv podařilo dát dohromady.

Může podle Vás tento projekt nějak změnit nazírání současné mladé generace na problematiku diverzity, konkrétně na problematiku pozice osob se zdravotním postižením v naší společnosti?

Vlastní zkušeností to potvrzují, že to, co člověku zůstane v hlavě po ukončení školní docházky, mu tam zůstává vesměs po celý život. I když se detaily časem otupí, základní povědomí o daném tématu zůstává. Podaří-li se nám výstupem tohoto projektu dát učitelům a jejich prostřednictvím žákům do ruky výukový materiál, který díky své názornosti a interaktivitě dokáže udělat do jejich mozkové kůry trvalou brázdou, že člověk se zdravotním postižením není v principu méněcenný, hloupý, nedůtklivý, nemohoucí a jeho život nemusí být nutně ochuzen o radost, pohodu, lásku a jiné běžné příjemnosti a že když se nebudeme ostýchat nabídnout svou pomoc tam, kde tito lidé objektivně díky svému postižení si sami neporadí, bude to maximální úspěch. A já neskromně věřím, že vzhledem k dlouhodobé použitelnosti našich projektových výstupů se to bude průběžně alespoň u nějaké části z těch tisíců žáků na našich školách dařit. Pak se určitě klima v naší společnosti v oblasti vztahu k osobám se zdravotním postižením bude zlepšovat.

Ing. Pavel Löffelmann

loffelmann@free-art.cz

Centrum vizualizace a interaktivity vzdělávání, s.r.o., Ostrava

Informace o využívání učební opory „Výuka k různosti“ v pedagogickém procesu na základních školách, středních školách, gymnáziích a speciálních školách

Učební opora „Výuka k různosti“ je tvořena třemi samostatnými moduly, jejichž vzájemně propojené využívání ve výuce zatím na 12 pilotních školách bude ovlivněno různým obsahem, formou i dikcí každého z modulů, které společně přinášejí zatím unikátní soubor informací potřebných pro eliminaci xenofobie a pro rozvoj multikulturní výchovy u žáků 2. stupně základních škol, dále středních škol a gymnázií i speciálních škol pro žáky se zrakovým, sluchovým a tělesným postižením.

První modul 1.1.1 s názvem „Nejsme všichni stejní ..., a to je dobře“ přináší informační minimum o pěti menšinách v české společnosti (národnost, nábo-

ženství, zdravotní postižení, sexuální orientace, věk).

Druhý modul 1.1.2 s názvem „OZP – majoritní společnost – diverzita“ je zaměřen na zážitkově orientované charakteristiky jednotlivých druhů postižení (zrakově postižení, sluchově postižení, tělesně postižení, mentálně postižení, osoby s narušenou komunikační schopností), na vymezení vztahu osob s postižením a majoritní společností, včetně problematiky diskriminace, inkluze, integrace, diverzity ve vztahu k OZP aj. Významnou součástí tohoto modulu je kapitola „Rub a líc“, která je věnována tzv. „opačné integraci“, tedy pohledu na soužití s majoritní společností

z druhé strany, tzn. z pohledu postižených.

Třetí modul 1.1.3 s názvem „Zásady správné komunikace s OZP“ se podrobně věnuje věcné problematice tří druhů handicapu, tzn. sluchovému postižení, zrakovému postižení a tělesnému postižení vč. teoretické části o daném handicapu, kompenzačních pomůckách, specifikaci života osob s daným handicapem ze strany majoritní společnosti, vč. nejčastějších chyb, kterých se zdravá populace dopouští při kontaktu s osobou s daným handicapem a modelovým situacím, dokumentujícím na praktickém příkladu zásady správné komunikace.

Z uvedené charakteristiky je zřej-

má rozdílnost (různost), tedy diverzita učební opory. Především proto bude vytvořena metodika nikoliv pro konkrétní vyučovací jednotku, ale pro část učiva zaměřenou na problematiku menšin, vztahu OZP a majoritní společnosti a na zásady správné komunikace s OZP. Tedy metodika pro učitele, nikoliv podrobný popis vyučovací jednotky pro žáky.

Metodika bude vycházet z textu pro žáky a bude poskytovat učitelům informace, jak s tímto textem a daným té-

matem pracovat. Součástí metodiky budou stanovené cíle, kterých by mělo být u žáků výukou dosaženo. Dále bude metodika nabízet rozšiřující materiál, který budou učitelé moci volitelně využít, nebo ho modifikovat s ohledem na konkrétní skupinu žáků. Tímto materiálem budou nadstavbové texty, pracovní listy, otázky a úkoly a klíč s řešením.

Využití jednotlivých modulů učební opory „Výuka k různosti“ bude záviset na kreativité učitele. Počet předmětů a průřezových témat, kde pilotní školy

předpokládají jednotlivé moduly prakticky používat, se bude lišit podle typů a stupňů jednotlivých škol (blíže viz samostatný blok o stanoviscích pilotních škol).

Ing. Tomáš Sokolovský, CSc.

sokolovsky@free-art.cz

Centrum vizualizace a interaktivity
vzdělávání, s.r.o., Ostrava

Mgr. Tomáš Hušek

husek@vuppraha.cz

Výzkumný ústav Pedagogický v Praze

Struktura pracovní verze modulu 1.1.1 „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“ a ukázka části textu tohoto modulu

1.1.1. Modul „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“ obsahuje:

1.1.1.1 Většiny a menšiny v české společnosti

Cíl:

- vymezit a používat termín menšina (minorita) a většina (majorita)

1.1.1.1.1 Národnostní menšiny v české společnosti

Cíl:

- vymezit a používat termín národnost (etnicita)
- vyjmenovat znaky vymezující nejčastěji národnosti
- popsat národnostní složení České republiky
- charakterizovat etnocentrický pohled na svět

1.1.1.1.2 Náboženské vyznání v české společnosti

Cíl:

- vyjmenovat společné znaky náboženství
- přiřadit symboly ke světovým náboženstvím
- porovnat a analyzovat počty věřících na území ČR v minulosti a současnosti
- vyjádřit vlastními slovy lidské právo svobody myšlení, svědomí a náboženství

1.1.1.1.3 Osoby se zdravotním postižením a osoby bez zdravotního postižení v české společnosti

Cíl:

- analyzovat vlivy na zdraví člověka
- definovat zdraví
- vyjádřit vlastními slovy vymezení osoby se zdravotním postižením

1.1.1.1.4 Sexuální orientace

Cíl:

- definovat heterosexuálnost a homosexualitu
- vyjádřit vlastními slovy obsah slova gay a lesba (lesbička)
- objasnit termín „coming out“

1.1.1.1.5 Věk, jako kritérium dělení na menšiny a většiny

Cíl:

- vyjádřit vlastními slovy formální a neformální věkové rozdělení společnosti
- porovnat biologický, psychologický a sociální přístup ke věku

1.1.1.2 Závěr: Stereotypy a předsudky v zařazování lidí do menšin či většiny

Cíl:

- vymezit stereotyp a předsudek
- uvést příklady stereotypů a předsudků
- popsat příklady diskriminace a xenofobie
- vymezit diskriminaci a uvést příklady diskriminace

1.1.1.3 Tematické okruhy průřezového tématu Multikulturní výchova (RVP ZV)

Ukázka části textu modulu

1.1.1 „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“

1.1.1.1 Většiny a menšiny v české společnosti

Cíl:

- vymezit a používat termín menšina (minorita) a většina (majorita)

Heslo *Velké francouzské revoluce* VOLNOST – ROVNOST – BRATRSTVÍ navozuje představu o společnosti, ve které jsme si všichni rovni, ve které jsme všichni příslušníky jedné sociální skupiny a ve které neexistují mezi lidmi rozdíly. Přesto však jsou lidé ve společnosti rozdělováni podle nejrůznějších znaků, jež z nás tvoří nejrůznější větší či menší sociální skupiny. Bavíme se pak o většinách (majoritách) a menšinách (minoritách) ve společnosti. Naše příslušnost k většině či menšině je však proměnlivá. Ve školní třídě jsou například žáci z pohledu věku součástí většiny. Žáci tvoří početní věkovou většinu, je jich víc, oproti jednomu staršímu vyučujícímu. Naopak, podle téhož znaku, tedy věku, může být žák menšinou, je-li s rodiči v restauraci na obědě, kde je více lidí ve věku jeho rodičů.

Některé rozdíly, podle nichž jsou lidé součástí různých skupin, jsou více nebo méně viditelné na první pohled. Například přiřazení člověka k určité národnosti může být jednoduché třeba podle mateřského jazyka, kterým mluví, ale stejně tak to může být složité, jestliže hovoří dvěma jazyky jako mateřskými. Z pohledu národnosti může být příslušník polské národnosti v Českém Těšíně menšinou, ale o pár kilometrů dál v Polském Těšíně bude patřit k většině a naopak česká národnost zde bude menšinová. Kdy jsme potom součástí menšiny a kdy je většiny? Hranice takového dělení jsou relativní. Ve společnosti je problematické rozlišovat menšiny (minority) a většiny (majority), protože záleží právě na volbě kritéria dělení, přesto zcela běžně slyšíme, že: „*My*“ *jsme lepší než „oni“*. „*Oni*“ *nevědí, o čem mluví, ale „my“ ano*. „*My*“ *jsme spravedlivější než „oni“*. Ale kdo jsou „*my*“ a kdo jsou „*oni*“? Kdy jsme menšinou a kdy většinou?

K zapamatování:

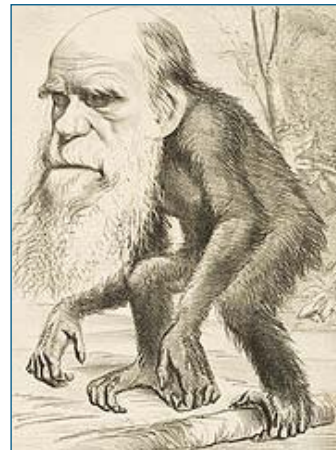
Menšina (minorita) označuje skupinu osob, lišících se barvou pleti, národností, náboženstvím, jazykem nebo dalším rozlišitelným znakem od početnější skupiny, mezi níž žije. Je nutno dodat dvě upřesnění.

- 1) *Skupina tvoří menšinu pouze tehdy, když si sama sebe uvědomuje jako skupinu odlišnou od ostatních.*
- 2) *Menšina je nejčastěji menšinou, když tuto odlišnost sociálně přijme a je pak takto vnímána ostatními (srov. Boudon a kol. 2004, s. 108).*

Například jsme členy národnostních (etnických) skupin, kdy jsme označováni za Čechy, Slováky, Poláky, Němce, Romy

apod. Podle čeho jsou lidé přiřazováni k národnostem? Podle území, na němž žijí, podle jazyka, kterým mluví či podle tradic a zvyků, které dodržují?

V případě, že náš pohled na svět kolem nás a jeho porozumění je spojeno s výkladem náboženství, můžeme se hlásit k buddhismu, hinduismu, islámu, judaismu, křesťanství (československé církvi evangelické, pravoslavné církvi, římskokatolické církvi, starokatolické církvi, apod.) a dalším. Ovšem pohled člověka na svět může být také spojen s vírou v lidský rozum a ve vše, co lze logicky zdůvodnit nebo s vírou ve vývoj přírody, jejíž je lidský druh součástí. Pohled na život a společnost je pak spojován s nenáboženskými teoriemi, například s vědeckými přístupy, jako je Darwinova teorie o vzniku druhů přirozeným výběrem.

Je-li náš život spojen se zdravotním postižením či omezením, stáváme se součástí skupin osob se zdravotním postižením, a to například osob s pohybovým postižením (např. vozíčkářů), osob se zrakovým postižením, osob se sluchovým postižením, osob s diabetem (cukrovkou) anebo patříme do skupiny osob bez zdravotního postižení.

Každý z nás je rovněž spojen s dělením lidí do skupin podle pohlaví, a to na muže a ženy, což s sebou nese vytváření mezilidských vztahů různého charakteru, od sportovních skupin mažoretok po skupinu hráčů amerického fotbalu. Dále se jedná také o skupiny založené na citových vazbách (lásce), které lidi rozděluje podle sexuální orientace na heterosexuální a homosexuální populaci.

Stejně tak jsme členy různých věkových skupin, kdy jsme označováni za děti (do 14 let), teenagery (13-19 let), mladistvé (15-18) let, dospělé a v pozdějším věku za seniory apod.

Jakékoli členění společnosti do skupin podléhá volbě znaku (kritéria) podle něhož společnost rozdělujeme na menšiny a většinu. Tato kritéria jsou někdy důležitá a jindy méně důležitá, ale často je těmito kritériím přiřazován význam, který nemají, a dělení společnosti na jejich základě má různý význam. Například kritériem zdravotního postižení nevypovídá kromě zdravotního postižení člověka (slepota, hluchota, tělesné postižení atd.) o jeho celkových schopnostech, jeho osobnosti a mnohdy ani o kvalitě prožívání jeho vlastního zdravotního postižení. Zařazení člověka do skupiny osob se zdravotním postižením podléhá řadě „šablon“ (stereotypů a předsudků) uplatňovaných na lidi ve společnosti.

Projdeme si proto naznačená kritéria dělení podrobněji na příkladu národnostních menšin, náboženských menšin, menšin osob se zdravotním postižením, sexuálních menšin a menšin podle věku.

Slovníček / klíčová slova: menšina (minorita), většina (majorita)

Literatura a zdroje pro zájemce:

BOUDON, R. a kol. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004.

1.1.1.1 Národnostní menšiny v české společnosti

Cíl:

- vymežit a používat termín národnost (etnicita)
- vyjmenovat znaky vymezující nejčastěji národnosti
- popsat národnostní složení České republiky
- charakterizovat etnocentrický pohled na svět

Rozložení národnostních (etnických) skupin v české společnosti je proměnlivé, jak dokazuje sčítání obyvatelstva na území českého státu. Tato proměnlivost souvisí s pojetím národa, změnami státních hranic, způsoby přiřazování k národnostem, ale také s pohybem obyvatelstva v rámci Evropy i světa, který je například díky „odstranění“ hranic v rámci Evropské unie stále snazší. Podle sociologů je národ nejčastěji vymezován kulturně, politicky anebo psychologicky pomocí řady znaků.

- Kulturně je národ vymezován nejčastěji společným jazykem (hlavně v Evropě a ve větší části Asie), společným náboženstvím (Blízký východ) nebo společnou dějinnou zkušeností (hlavně Amerika a částečně i Afrika);
- Politická existence národa je dána buď vlastním státem nebo federativním či autonomním postavením v rámci

vícenárodnostního státu (jako příklad může sloužit například Československo po 2. světové válce, které bylo národem Čechů a Slováků).

- Psychologický rozměr spočívá v subjektivním vědomí jednotlivců o jejich příslušnosti k danému národu.

Z uvedeného vyplývá, že není jednoduché rozpoznat příslušnost k národu. Například zařazení podle jazyka může být zavádějící, německy mluví například Němci, Rakušané, Lichněstjenci, Belgičané, Italové, Švýcaři, ale podle jazyka je můžeme všechny označit za Němce, a to se budeme mýlit. Obdobně to může být s náboženstvím, které v historii země sjednocovalo anebo rozdělovalo.

K zapamatování:

Pojem národnost (etnicita) označuje kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které je odlišují od ostatních. Příslušníci takové skupiny se považují za kulturně odlišné od jiných skupin ve společnosti, která je tak rovněž vnímá.

V našich zemích můžeme nalézt záznamy o složení národností od roku 1880, kdy národnostní složení bylo spojeno s jazykem, kterým obyvatelé země mluvili. Po vzniku Československa v roce 1918 se můžeme setkat s vymezením národnosti československé, v posledních letech je otázka národnosti spojena s přihlášením se k ní, to znamená, že každý z nás sám může zvolit svoji národnost a přihlásit se k ní.

Národnost v relativních četnostech (%)	Sčítání obyvatelstva v letech 1880-2001											
	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
česká řeč	62,5	62,4	62,4	62,9	x	x	x	x	x	x	x	x
německá řeč	35,8	35,6	35,1	34,6	x	x	x	x	x	x	x	x
polská řeč	1,0	1,2	1,2	1,6	x	x	x	x	x	x	x	x
československá	x	x	x	x	67,7	68,8	x	x	x	x	x	x
česká	x	x	x	x	x	x	93,8	94,3	94,5	94,6	81,2	90,4
moravská	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	13,2	3,7
slezská	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	0,4	0,1
slovenská	x	x	x	x	x	x	2,9	2,9	3,3	3,5	3,1	1,9
ruská a ukraj.	x	x	x	x	0,1	0,2	0,2	0,2	x	x	x	x
ukrajinská	x	x	x	x	x	x	x	x	0,1	0,1	0,1	0,2
ruská	x	x	x	x	x	x	x	x	0,1	0,0	0,1	0,1
německá	x	x	x	x	30,6	29,5	1,8	1,4	0,8	0,6	0,5	0,4
maďarská	x	x	x	x	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
židovská	x	x	x	x	0,4	0,4	x	x	x	x	0,0	x
polská	x	x	x	x	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5
jihoslovenská	x	x	x	x	0,0	0,0	x	x	x	x	x	x
rumunská	x	x	x	x	0,0	0,0	x	x	x	x	x	x
cikánská	x	x	x	x	0,0	0,0	x	x	x	x	x	x
romská	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	0,3	0,1
vietnamská	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	0,0	0,2
ostatní	0,7	0,8	0,9	0,9	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,3
nezjištěno	x	x	x	x	x	x	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	1,7

Zdroj: Šamanová, Gabriela. Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. *Naše společnost*, 2005, č. 1, 13 s.

Otázky / úkoly:

- 1) **Podívejte se do tabulky Sčítání obyvatelstva v letech 1880-2001 a zjistěte, ve kterém období bylo v českých zemích nejvíce obyvatel slovenské národnosti.**
- 2) **V uvedené statistice Sčítání obyvatelstva v letech 1880-2001 se projevilo i nerovné zacházení s některými národnostními menšinami, poznáte kterými? Jako nápověda vám může posloužit zaměření se na složení národností v letech 1921 a 1930 ve srovnání s lety 1950 a 1961. Pokuste se vysvětlit, proč k těmto změnám v národnostním složení v českých zemích došlo.**

V občanských průkazech se objevovala kategorie národnost a státní občanství, kde kategorie národnost byla občanem zvolena, a státní občanství bylo příslušností k národnímu státu. V současné podobě občanského průkazu údaj národnost vymizela a zůstala pouze kategorie státní občanství (angl. nationality).

Otázky / úkoly:

- 3) **Pokuste se objasnit a zdůvodnit, proč v občanském průkazu došlo ke sloučení položek národnost a státní občanství?**

Z uvedených skutečností se pomalu přiblížíme možnému pojetí termínu národnost (etnicita). Podle kulturních antropologů **má národnost pomyslný charakter**, protože příslušníci i toho nejmenšího národa nikdy neznají většinu jeho příslušníků, nesetkají se s nimi a dokonce o nich ani neuslyší a přesto si představují, že dohromady tvoří společenství. **Národ**, i ten největší, **je** v myšlenkách **ohraňovaný**, i když pružnými hranicemi. Je v myšlenkách svrchovaný, protože se zrodil z revolucí konce 18. století, které rozbíjely tradiční královská uspořádání, jak známe na příkladu Francie anebo z pozdějšího přerodu Rakouského císařství v Rakousko-Uhersko a následně v ČSR. A v neposlední řadě je komunitou, protože všichni se k němu, bez rozdílů naší pozice ve společnosti, hlásíme prostřednictvím národní identity (vlastenectví).

Národy a národnostní skupiny jsou spojeny s tradicemi, které jsou pro ně typické, a které poskytují pestrost globalizované společnosti. Například pro Skoty jsou typické kilty (sukně pro muže jako součást národního kroje), které inspirovaly současné módní návrháře k úvahám, nerozšířit-li pánský šatník o sukně. Dobrým příkladem pronikání národních vlivů do českého prostředí jsou například kuchyňské recepty. Pro Italy typickou pizzu najdeme téměř na celém světě a je to svým způsobem jistota, kterou máme, když nevíme, co si máme objednat k jídlu v cizině a máme obavy z experimentů. Pro Maďary je charakteristická výroba tokajského vína, které je s jejich zemí spojeno stejně jako perkelť a paprika. Brynzové halušky jsou tradičně spjaty se Slovenskem, tak bychom mohli uvádět další a další příklady.

Uvedené pozitivní příklady, spojené s národnostmi a jejich tradicemi, však mohou přerůst v **etnocentrismus**.

K zapamatování:

Etnocentrický pohled na svět znamená, že posuzujeme věci kolem sebe v souladu s hodnotami, normami a kulturními vzorci svého národa, svého etnika, které jsou pro nás centrální.

Zůstaneme-li u příkladu kuchyně, tak Italové by mohli například tvrdit, že nejlepší jídlo na světě je pizza a nepřipustí, že Maďari mají dobrý perkelť a Slováci brynzové halušky. Zdůrazňování výjimečnosti v jídle nemusí způsobit neshody mezi národy, ale v případě, že dosadíme jiné kritérium než jídlo, tak dochází i k válkám, například jde-li o víru či náboženství. Příkladem mohou být křížové (křížácké) výpravy ve středověku, reakce na husitské hnutí v českých zemích nebo rozrůstání hitlerovského Německa na přelomu 30. a 40. let 20. století.

Námět k zamyšlení:

**Listina základních práv a svobod
Práva národnostních a etnických menšin**

Článek 24

Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.

Článek 25

(1) Občanům tvořícím národní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Podrobnosti stanoví zákon.

(2) Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též

- a) *právo na vzdělání v jejich jazyku,*
- b) *právo užívat jejich jazyka v úředním styku,*
- c) *právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.*

Listina základních práv a svobod je součástí našeho ústavního řádu od roku 1991, zamyslete se, proč až tak pozdě? Proč je tak důležitý článek 24 a 25 ve vztahu k národnostním menšinám?

V souvislosti s hitlerovským Německem je znám pojem **holocaust** (genocida, šoa) jako označení pro systematické a státem provozované pronásledování a hromadné vyvražďování osob označených za Židy, jež bylo prováděno nacisty a jejich spojenci za druhé světové války. Během této genocidy bylo vyvražděno kolem 6 milionů Židů. Méně známým faktem je, že podobný osud postihl i další etnické menšiny, například Romy a sexuální menšiny (homosexuály).

Otázky / úkoly:

4) Součástí kterého zákona je v českém právním řádu Listina základních práv a svobod?

Slovníček / klíčová slova: národ, národnost (etnicita), etnocentrismus, holocaust, Listina základních práv a svobod

Klíč k úkolům:

1. Nejvíce obyvatel slovenské národnosti bylo v českých zemích podle sčítání obyvatelstva v roce 1980.
2. Srovnáte-li v letech 1921 a 1930 a v letech 1950 a 1961 národnostní zastoupení německé a židovské menšiny na v českých zemích, zjistíte výrazný pokles či úplné vymizení židovské národnosti. Jedná se o důsledky druhé světové války spojované s termínem holocaust a reakce na druhou světovou válku spojenou s odsunem Němců z ČSR.
3. Sloučení položky státní občanství a národnost je způsobeno problémem s určováním národnosti, kdy národnost je volena lidmi a nemá tedy vypovídající hodnotu oproti státní příslušnosti, kdy stát potřebuje vědět a ví, kolik má občanů.
4. Listina základních práv a svobod je součástí ústavního zákona.

Literatura a zdroje pro zájemce:

BOUDON, R. a kol. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004.

HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

JIRÁSKOVÁ, V. *Multikulturní výchova. Předsudky a stereotypy*. Praha: Epoque, 2006.

RÝDL, K., NEZEL, I. *Rasismus a nacionalismus v současném životě. Informační příručka pro školy i veřejnost*. Praha: IPPP ČR, 1997.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. *Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.*

Problematika národností a vztahu k nim je v České republice předmětem výzkumů veřejného mínění. Jednou z agentur, která výzkumy veřejného mínění realizuje ne Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR. (<http://www.cvvm.cas.cz>). Pro informaci zde naleznete výsledky výzkumů zpracované Gabrielou Šamanovou a Paulínou Tabery.

ŠAMANOVÁ, G. *Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. Naše společnost*, 2005, č. 1, 13 s. URL: < http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100023s_Samanova-narodnost.pdf>

TABERY, P. *Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. Naše společnost*, 4. června 2010. URL: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101041s_ov100604b.pdf

Vztah národností v rámci státu a státy EU je řešen Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin, která je doplněna komentářem. I tyto dokumenty jsou vám dostupné.

Komentář o účinné účasti příslušníků národnostních menšin na kulturním, sociálním a hospodářském životě a veřejných záležitostech. URL: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_CommentaryParticipation_cs.pdf

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. URL: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcova-umluva-o-ochrane-narodnostnich-mensin-6912/>

...

Autor:

doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Ústav pedagogiky a sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého Olomouc

Struktura pracovní verze modulu 1.1.2 „OZP-majoritní společnost-diverzita“ a ukázka části textu tohoto modulu

1.1.2 Modul „OZP-majoritní společnost-diverzita“ obsahuje tyto kapitoly:

1) Osoby se zdravotním postižením a majoritní společnost

1. Úvod
2. Postižení, člověk s postižením
3. Hrátky se slovy aneb s čím vším se můžeme setkat (terminologie)
4. Lidé s postižením jako minorita (menšina)
5. Počet lidí s postižením aneb statistika nuda je, má však cenné údaje
6. Integrace
 - 6.1 Integrace lidí s postižením

2) Osoby se zrakovým postižením

1. Kdopak by se nevidomého bál, aneb materiál pro všechny bez rozdílu Chudák slepec

- 1.1 Proč právě zrak, aneb Co oko nevidí, to srdce nebolí
- 1.2 Kdo je zrakově postižený, aneb Žižka k nám nepatří
- 1.3 Důsledky, aneb Když oči nevidí
 - 1.3.1 Problémy se získáváním informací
 - 1.3.2 Potřeba využívat kompenzační pomůcky
 - 1.3.3 Problémy s prostorovou orientací a samostatným pohybem
 - 1.3.4 Obtížnější sebeobsluha
 - 1.3.5 Nemožnost číst běžné písmo a zhoršený grafický výkon
 - 1.3.6 Pomalejší pracovní tempo a rychlejší unavitelnost
 - 1.3.7 Potřeba upravit podmínky výuky a vzdělávání
 - 1.3.8 Nutnost dodržovat tzv. zásady zrakové hygieny
 - 1.3.9 Problémy s volbou povolání a pracovního uplatnění
 - 1.3.10 Jiná kvalita paměti, myšlení, řeči, pozornosti, fantazie
 - 1.3.11 Častější pocity méněcennosti
 - 1.3.12 Obtížnější navazování vztahů a kontaktu s lidmi

2. Pro informacechtivé hlavy, aneb Kde najdete další zprávy

3) Osoby se sluchovým postižením

1. Vrána k vráně sedá,...ale kam s bílou vránou
2. Sluch a zvuk
3. Každý slyší jinak aneb, kdo je tedy sluchově postižený
4. Kolik je v ČR lidí se sluchovým postižením aneb statistika nuda je, má však cenné údaje
5. Proč sluchové postižení vzniká
6. Důsledky sluchového postižení
 - 6.1 Mluvená řeč
 - 6.2 Komunikační bariéra
 - 6.3 Obtíže při získávání informací
 - 6.4 Navazování vztahů a kontaktů s lidmi
 - 6.5 Pracovní uplatnění
 - 6.6 Používání pomůcek
 - 6.7 Tlumočení a tlumočnick

4) Osoby s tělesným postižením

1. Domov pro moji lásku
2. Tělesné postižení
 - 2.1 Vrozená tělesná postižení
 - 2.2 Získaná tělesná postižení
3. Onemocnění
4. Zdravotní oslabení
5. Jaké jsou příčiny tělesného postižení, aneb kde je zakopán pes?
6. Zajímavosti, odkazy aneb pojďme „surfovat“!

5) Osoby s mentálním postižením

1. Jsme mentálně postižení, ale nejsme proto méněcenní
 - 1.1 Nejsme z jiné planety - jen trochu jiní než jsi Ty
 - 1.2 O mentální retardaci – pár základních informací
 - 1.3 Co nám dělá problémy – třeba si zvyknout na změny
 - 1.4 Jak nám říkají – přesný význam neznají
 - 1.5 Nechceme vás nutit, ale pojďte s námi mluvit (komunikovat)
 - 1.6 Autismus, aneb Ne každý autista je génius na čísla
2. Pro informacechtivé hlavy, aneb Kde najdete další zprávy

6) Osoby s narušenou komunikační schopností

1. Osobní vzkaz

- 1.1. Proč právě řeč, aneb Tvá řeč - tvůj meč!
- 1.2. Kde hledat pomoc aneb Kdo poradí?
- 1.3. Když nám to nemluví správně aneb
Narušená komunikační schopnost
 1. Vývojová nemluvnost
 2. Získaná orgánová nemluvnost
 3. Získaná psychogenní nemluvnost
 4. Narušení zvuku řeči
 5. Narušení plynulosti řeči
 6. Narušení článkování řeči
 7. Narušení grafické stránky řeči
 8. Symptomatické poruchy řeči
 9. Poruchy hlasu
 10. Kombinované vady a poruchy řeči
- 1.4. Nejtěživější problém aneb Můžu se zbavit koktavosti?
- 1.5. Kolik lidí na světě koktá?
- 1.6. Mluvit, mluvit, mluvit!

2. Užitečné odkazy

3. Obrázky

7) Integrace naruby aneb „Rub a líc“

1. Cíl

2. Úvod

- 2.1 Rub a líc

3. Pomoc není samozřejmost

- 3.1 Království za dobrovolníka
- 3.2 Suplování

4. Nezneužívejte své postižení

- 4.1 Nakupování bez vyčítání
- 4.2 Nejlepší kamarádi

5. Nebuďte vztahovační

- 5.1 Zdání může klamat
- 5.2 Smích

6. Postižení jako poznávací znamení

- 6.1 Hudební zoufalství
- 6.2 Nová kamarádka

7. Buďte otevření

- 7.1 Kdo z koho?

8. Naučte se znát své možnosti

- 8.1 Dokázat či nedokázat...

9. Počítejte s trapasy

- 9.1 Hitparáda trapasů
- 9.2 Skrytá kamera
- 9.3 Rande

10. Svoboda versus manipulace

- 10.1 Dvě strany mince
- 10.2 Pak ti to povíme

11. Buďte připraveni na cokoliv

- 11.1 Nechte ty kytky!

12. Počítejte s mýty a předsudky

- 12.1 Počítejte s...
- 12.2 Adrenalinové sporty
- 12.3 Ty mi rozumíš, i když neslyšíš?
- 12.4 Počítejte s, aneb Co se lidé mylně domnívají

13. Nenechte se odradit

- 13.1 Hořkých šestnáct
- 13.2 Krokety

14. Namísto závěru

15. Otázky, úkoly, náměty k diskusi

16. Slovníček

Ukázka z kapitoly: 1) „Osoby se zdravotním postižením a majoritní společnost“

...

4. Lidé s postižením jako minorita (menšina)

V České republice je trendem posledních let považovat skupinu lidí s postižením na menšinu, kterou od většiny odlišuje právě přítomnost postižení. Jde o trend, který k nám přišel ze západních a severovýchodních zemí.

Dlouholetou tradici u nás mají minority vymezené národností či rasou. Minority odlišující se na základě jiných faktorů musí o to, být vnímány jako menšina, stále ještě bojovat. Přestože objektivně existují mnohé okolnosti, které spojují lidi s postižením (jsou pro ně společné) a naopak je odlišují od lidí nepostížených, najdou se lidé, kteří nesouhlasí s tím, že lidé s postižením jsou menšinou.

Zamyslete se (vzpomeňte si), na základě kterých dalších faktorů mohou být v naší společnosti vymezeny jiné minority.

Mezi okolnosti, které navzájem spojují lidi s postižením a současně je odlišují od majority nepostížených, patří například postoj majoritní společnosti k nim, tendence k jejich sociální exkluzi (vyloučení), diskriminace existující v mnoha oblastech jejich života, potřeba rovnoprávnosti a rovných příležitostí, ...

Sociální exkluze znamená sociální vyloučení. Je to nový termín. A dosti odborný. Ovšem, skrývá naprosto běžné životní situace. Běžné výhody, které společnost dává svým členům (např. služby – doprava, kina, divadla, restaurace, sportovní aktivity,...) nejsou některým lidem přístupné – není jim umožněno se jich zúčastnit. Většinou nejde o záměrné neumožnění účasti, jen nikdo nikdy s těmito lidmi jaksi nepočítal. Nepočítal s potřebami, které tito lidé mají. Říká se tedy, že sociálně vyloučený člověk žije „na okraji“ společnosti.

Postoj většinové společnosti k lidem s postižením má své kořeny v minulosti. Hovoří se o několika různých obdobích, kterými tento vztah procházel – od naprostého vyloučení těchto lidí ze společnosti (jejich zabíjení či nechávání na pospas vlastnímu osudu, jejich ignoraci), přes *charitativní postoje* (pomoc těmto lidem na základě lítosti a soucitu) až po *inkluzi* (vnímání lidí s postižením jako přirozené nedílné součásti naší společnosti).

Ve skutečnosti nejde ale tato období časově vymezit, neboť se všemi zmíněnými postoji se můžeme setkat v každé historické etapě vývoje naší společnosti. To znamená, že v naší současné společnosti se setkáme s lidmi, kteří si myslí, že lidé s postižením by měli být „zavřeni“ ve speciálních zařízeních a neměli bychom se s nimi běžně setkávat na ulici, ve škole, v zaměstnání apod.

Setkáváme se s přesvědčením, že člověk s postižením se může cítit dobře pouze ve společnosti lidí s postižením – podle hesla „vrána k vráně sedá“.

Uvedený názor spadá do kategorie *předsudků*, které někteří o lidech s postižením mají.

Víte, co to je předsudek? Zkuste se zamyslet, co to znamená a proč vzniká.

V textu dalších podkapitol se o podobných předsudcích o lidech s postižením dočtete více.

Na základě této a jí podobných mylných představ se stává, že jsou lidé s postižením „vytlačováni“ na okraj společnosti – dochází k tzv. sociálnímu vyloučení (exkluzi). Někteří lidé s postižením či rodiny, ve kterých žijí lidé s postižením, mají navíc tendenci k izolování se, uzavírání se sami do sebe. Mohou mít obavy ze setkání s nepostíženými lidmi, protože mohou mít negativní zkušenosti z předchozích setkání. Mohlo se jim stát, že jim nepostížení lidé svým postojem (tím, co řekli nebo udělali) ublížili a nechtějí být znova zraňováni. A nemusí to být vždy jen laici.

Příběh:

Lékaři nás zpočátku ujišťovali, že je u Martina postižena motorika; psychicky, snad díky svým krásným velkým a jasným očím, se zdál být v normě. Při návštěvách rehabilitačních lesí vidělo Martina v delším časovém úseku více odborníků. Začali mít pochybnosti o jeho psychickém vývoji. Pro mě byl nejstrašnější jejich verdikt, že je Martin pravděpodobně citově deprivovaný, že se mu nevěnují – což sdělili i mému manželovi. Celé dny jsem nosila Martina v náručí, houpala ho a zpívala mu, jen aby nečinně neležel a nekroutil hlavičkou ze strany na stranu. Když na to zpětně vzpomínám, myslím si, že největší zátěží pro mne nebylo zjištění, že Martin není v pořádku, ale ty falešné domněnky odborníků, které umocňovaly výčitky, pomáhaly vytvářet pocity viny u mne i v rodině.

Pochybovala jsem o sobě, o svém mateřství, a tak jsem vyhledala psychologku a požádala ji o radu, jak mám syna motivovat, aby si ke mně vytvořil citovou vazbu, jak si s ním hrát, jak ho „probudit“. Výsledkem vyšetření sice bylo sejmutí mé viny, řekla mi, že to není moje chyba. Do smrti nezapomenu, jak mi řekla, že Martin je jak auto bez karburátoru a že ho mám dát do ústavu. Byl to pro mě strašný šok! Vzpomínám, jak se mě krutě dotklo, že mé krásné dvouleté dítě srovnává s neživou věcí.

Navíc tohle hrozné sdělení řekla jen mě, v šatně, kde jsme převlékali a předávali své děti, neposkytla mi žádnou psychologickou podporu, a když se k ní potom vydal manžel, řekla mu, že bych se měla jít léčit, protože neunáším realitu. Když mi to tenkrát řekla, vzpomínám, že jsem se snažila být statečná, že mi tekla slza z pravého oka, to si pamatuji dodnes. Snažila jsem se ty slzy držet a tak se mě strašně dotklo, že někdo řekne, že bych se měla jít léčit a vzápětí ještě, že si máme pořídit další dítě, že tohle dítě nebude k ničemu. Bohužel takových zranění ze strany profesionálů bylo ještě mnoho a zažívám je i dnes.

Martin. In CHVÁTALOVÁ, H. *Jak se žije dětem s postižením*. Praha: Portál, 2005...

... S předsudky a sociálním vyloučením se pojí i dnes velmi moderní výraz **diskriminace**. U lidí s postižením se s diskriminací setkáváme v mnoha oblastech života – např. ve vzdělávání, v zaměstnávání, v přístupu k informacím, v přístupu ke službám,...

Mezi lidmi s postižením je například ve věkové kategorii 15 – 29 let více než 27% lidí bez vzdělání a přes 43% pouze se základním vzděláním. Ve stejné věkové kategorii je v majoritní společnosti bez vzdělání pouze 0,5% a se základním vzděláním 28% lidí. Záměrně jsme pro příklad vybrali vám věkově nejbližší skupinu.

Před rokem 1990 se děti a žáci s postižením mohli vzdělávat pouze ve speciálních školách. Například pro žáky se sluchovým postižením v té době existovalo pouze několik učebních oborů, ve kterých se mohli vyučit (čalouník, košíkář, malíř pokojů, zahradník, švadlena,...). Žák se sluchovým postižením nemohl jít na běžné učiliště. Pokud se chtěl vyučit, musel jít na některý z uvedených oborů, i když jej třeba vůbec nezajímal...

...Diskriminace je běžná i v oblasti veřejných služeb – např. cestování MHD, ČD nebo dálkovými autobusy není pro mnohé z lidí s postižením běžně dostupné. Abychom nevzpomínali na často „proklínané“ České dráhy, tak se zmíníme o MHD. V mnohých městech začíná být pro lidi s postižením používající vozík zaváděna služba nízkopodlažních autobusů, trolejbusů a tramvají. S tím souvisí i uveřejnění jízdních řádů, kde jsou takové spoje označeny. Nikdo a nic však není dokonalé. Pokud se člověk používající vozík rozhodne, že pojedje MHD, tak si na internetu najde speciálně označený nízkopodlažní spoj a v určitém časovém předstihu se na něj vypraví – aby mu neujel, když jede třeba jeden za půl hodiny. Nemá však vyhráno. Mnohé z vás napadne, že nebude moci jet, protože nízkopodlažní spoj nepřijede. Ale nástrahy číhají i jinde. Člověk na vozíku nemusí odjet, ani když nízkopodlažní spoj přijede. Takovým prozaickým důvodem bývá, že se díky vysokým obrubníkům nedostane na nástupní ostrůvek...

... Naopak se můžeme setkat i s nepostiženými lidmi, kteří o lidech s postižením uvažují jako o naprosto přirozené součásti naší společnosti. Vnímají společenství lidí jako velmi různorodou skupinu, ve které nejsme všichni stejní. Různorodost chápou jako pozitivní, neboť díky ní je naše společnost zajímavá a bohatá. Každý člen společnosti je podle nich důležitý a přináší společnosti a lidem v ní mnoho pozitivního a inspirujícího. Věří, že všichni lidé (jakékoli menšiny nevyjímaje) mají **stejná práva** – že všichni lidé by měli být **rovnoprávní**...

... Jestliže se u nás kdokoliv domnívá, že se vůči němu společnost a její instituce dopouštějí diskriminace (přímé i nepřímé) může se obrátit na soud a žádat žalobou nápravu dané situace. Takto vypadá **právní cesta** prosazování rovných práv a příležitostí. A nejen pro osoby se zdravotním postižením. Ne vždy je však nutno rovná práva a příležitosti prosazovat právní cestou. Naštěstí existuje i řada lidí, kteří chápou, že lidé s postižením nepotřebují, opravdu nepotřebují jenom charitu a sociální péči, ale právě rovné příležitosti.

Můžeme se však na „odlišnosti“ ve společnosti podívat i jinak. Už před časem si v některých firmách (ale nejen tam) ve vyspělých zemích uvědomili, že společnost (jakákoliv, ať již celostátní nebo naopak jeden průmyslový podnik, škola) nebude nikdy sestávat pouze z lidí, kteří by byli absolutně stejní. Upřímně, co by to bylo za svět, v němž by nebyl prostor pro žádnou odlišnost. Všichni by měli stejné potřeby, možnosti, očekávání... Celý lidský svět by byl stejný. A určitě taky absolutně nezajímavý, studený a neosobní. Právě různorodost světa a mezilidských kontaktů je tím, co činí svět a náš život barevným, zajímavým, překvapujícím.

Tomuto hnutí či názoru se začalo říkat *diverzita*. Z anglického termínu *diversity*, což v češtině překládáme ve významech jako „různorodost, rozmanitost, rozdílnost nebo odlišnost“. Původně měl své místo zejména v jednotlivých firmách. A sloužil jako příklad kvalitního řízení a dobré práce se zaměstnanci.

Důležitým aspektem je, že termín *diverzita* nahlíží na rozmanitost, odlišnost a individualitu pozitivně. Uplatňování principů *diverzity* ve společnosti znamená, že se společnost (stejně tak její jednotlivé části) snaží přijmout, udržet, podporovat a dále rozvíjet rozvoj jedinců z různých menšin. Ne kvůli tomu, že to nařizuje zákon, ani ne kvůli tomu, že to odpovídá jejich zájmu, a už vůbec ne proto, že „je dobré chovat se soucitně“. Právým cílem *diverzitního* chování je následující přesvědčení. **Rozmanitost ve společnosti přispívá k obohacování většinové společnosti.** Co si můžeme pod obohacením představit?

Každý může vidět něco jiného. Ale skutečností je, že řada vyspělých systémů řízení (např. podniků) již dávno prokázala, že je-li skupina pracovníků (kolektiv) různorodý, sestávající z členů zastupujících nejrůznější skupiny obyvatel, dochází k vzájemnému obohacování, což má vliv na úroveň dané společnosti. Můžeme říci na její „kvalitu“, „odolnost“, schopnost odolat různým společenským změnám...

A přestože jsme výše uvedli, že *diverzita* jako rozmanitost stojí „vedle“ pojmu rovnoprávnost, nakonec, jako leccos jiného v životě spolu oba pojmy souvisí. Připomene nám to definice *diverzity* a snaha vyjádřit její vztah k životu osob se zdravotním postižením:

Diverzita označuje princip, který umožňuje všem lidem, bez ohledu na jejich individuální odlišnosti, plně rozvinout jejich osobní potenciál. Diverzita jako princip uplatnění vůči osobám se zdravotním postižením se může stát nástrojem pro dosažení plné rovnoprávnosti menšiny osob se zdravotním postižením s většinovou společností.
<http://www.diverzitaproozp.cz/desatero>

...

Autor:

doc. Mgr. et PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

Mgr. Kateřina Jeřábková, Ph.D.

Katedra speciální pedagogiky Pedagogické fakulty
Univerzity Palackého Olomouc

Ukázka z kapitoly: 7) Integrace naruby aneb „Rub a líc“

...

3. Pomoc není samozřejmost

Neberte ji jako automatickou povinnost každého člověka a neodsuzujte ty, kteří nepomohou – mohou k tomu mít tisíce různých, třeba i zdravotních důvodů. Buďte připraveni na odmítnutí nebo lhostejnost. Ale nebojte, je spousta lidí, kteří Vám pomoc neodmítnou, i když třeba zrovna neví jak nebo se i tak trochu bojí. **Proto se naučte přesně popsat, co potřebujete – Vašemu „pomocníkovi“ to určitě pomůže.**

3.1 Království za dobrovolníka

Seznamte se s paní Janou. Paní Jana je již ostřílená vozičkářka. Vozík se stal jejím parťákem po autonehodě před pěti lety, když ochrnula na dolní končetiny. Jednou se takhle paní Jana vydala za kamarádkou na Vyšehrad, pěkně na procházku, na kávičku, ani dortík nemohl chybět. Když pomíneme všechny nástrahy v podobě bariér pražského metra, stala se jednou z bariér i lidská lhostejnost. Za chvíli pochopíte, proč lhostejnost a ne jenom neochota. „Ukončete výstup a nástup, dveře se zavírají. Příští stanice Vyšehrad.“ Paní Jana už věděla, že na příslušné stanici metra je mezi zastavujícím vlakem a nástupištěm velký schod dolů, který sama nezvládne. „Dobrý den, mohla bych Vás poprosit o pomoc, jenom potřebuji v podstatě přidržet při vystupování?“ Metro bylo sice plné, ale její žádost vyzněla do prázdna – hlouček mladších lidí, k němuž byla prosba směřována, se zkrátka přesunul do jiné části vagonu a za nimi znělo jenom opovrhlivé NE! Opodál stála mladá slečna s obrovským batohem na zádech, což jí ale nijak nebránilo, aby paní Janě sama nabídla pomoc... Co z toho plyne? Neházejte flintu ani vozík do žita! Vždycky se někdo najde, kdo Vám bez problémů pomůže.

Co mohla paní Jana udělat? Zřejmě nic, protože to, zda chceme někomu pomoci či ne, je pouze a jenom na každém z nás. Kdyby neexistovala slečna s batohem, mohla paní Jana udělat už jenom jedinou rozumnou věc – požádat zkrátka někoho jiného.

3.2 Suplování

Zvoní. Začíná angličtina. To je po češtině Petrův nejméně oblíbený předmět. Petr je těžce nedoslýchavý, bez kvalitních sluchadel se neobejde. V angličtině ho nejvíce zlobí poslech a výslovnost.

Do třídy vstupuje učitel. Není to angličtinářka Vaculíková, ale anglický lektor Mr. Smith. „Máme supl.“ vysvětluje Tomáš, Petrův soused a nejlepší kamarád ve třídě.

Mr. Smith hned spustí anglicky: „Hello, everybody, I am ...“ A jak tak vysvětluje, proč je dnes ve výuce on a co se bude dít v hodině, chodí po třídě a „okukuje“ terén a žáky.

Plán na hodinu vymyslel Mr. Smith v rychlosti, protože paní učitelka onemocněla náhle a nikdo nevěděl, že dnes nepřijde.

„Today we will listen to a song of my favourite British music band The Beatles...“ pokračuje Mr. Smith.

„Co říká? Já to vůbec nestihám...“ ptá se Petr Tomáše. No a Tomáš, který také není moc silný v angličtině nejlépe odpovídá, že se asi bude poslouchat nějaká vykopávka a budou si povídat o čem, že se v ní zpívá.

Mr. Smith rozdává žákům text písně, kde jsou vynechaná některá slova a vysvětluje, jak bude poslech probíhat.

Petr nešťastně hledí na Tomáše a dožaduje se neustálého překládání a vysvětlování, o čem že je řeč.

Mr. Smith si šumu v jejich lavici všimne a kluky napomene. Když se kluci nepřestávají bavit, tak nakonec nevydrží a zeptá se, co je za problém a chce po Petrovi, ať mu ho vysvětlí. Což je další problém. Naštěstí je tu spolužačka Jana, kterou angličtina baví a dokáže Mr. Smithovi vysvětlit, co se vlastně děje.

Co by mohl Petr udělat? Chyba byla určitě na obou komunikačních stranách. Učiteli – Mr. Smithovi – měl někdo dopředu říci, že je ve třídě integrovaný žák se sluchovým postižením. Možná to nestihli, protože se vše dozvěděli na poslední chvíli nebo byl možná zakopaný pověstný pes v komunikační bariéře mezi anglicky mluvícím lektorem a českými učiteli.

Také Petr se nezachoval, jak by měl. Okamžitě po příchodu učitele do třídy se měl přihlásit a zkusit učiteli vysvětlit, že je sluchově postižený a co potřebuje. Pokud by to nedokázal sám, tak měl požádat některého ze svých spolužáků, který je dobrý v angličtině.

Petr se rozhodně neměl bát ozvat, a to i v případě, že učitel neuměl česky a Petr zase neovládal angličtinu tak dobře, aby mohl situaci obstojně vysvětlit. Rozhodně by bylo fér, aby obě strany věděly o problému a mohly jej řešit.

...

Autor:

Mgr. Adéla Hanáková

Mgr. Kateřina Stejskalová

Mgr. Kateřina Jeřábková, Ph.D.

Katedra speciální pedagogiky Pedagogické fakulty
Univerzity Palackého Olomouc

Struktura pracovní verze modulu 1.1.3 „Zásady správné komunikace s OZP“ a ukázka části textu tohoto modulu

Modul 1.1.3 „Zásady správné komunikace s OZP“ obsahuje tyto kapitoly:

1) Zásady komunikace s osobami se sluchovým postižením

1. Teoretická část

- 1.1 Základní principy sluchového vnímání
- 1.2 Základní terminologie
- 1.3 Příčiny (Lejska, 2003)

2. Pomůcky

3. Specifika života osob se sluchovým postižením

- 3.1 Bariéry
- 3.2 Osobnost
- 3.3 Kultura, umění, sport, specifické aktivity
- 3.4 Komunikace

4. Zásady správné komunikace

- 4.1 Navázání kontaktu
- 4.2 Podmínky pro komunikaci
- 4.3 Pravidla správné pomoci/komunikace
- 4.4 Nejčastější chyby v komunikaci resp. při poskytování pomoci
- 4.5 „Mýty a pověry“ vztahující se k jednotlivým druhům postižení

Seznam použitých zdrojů

2) Zásady správné komunikace s osobami se zrakovým postižením

1. Základní terminologie a druhy zrakového postižení

- 1.1 Kdo je zrakově postižený?
- 1.2 Oko
- 1.3 Kdo je slabozraký?
- 1.4 Kdo je nevidomý?

2. Pomůcky

3. Specifika života osob se zrakovým postižením

4. Zásady správné komunikace

5. Mýty a pověry o nevidomých a slabozrakých

6. Základní pokyny, jak upravit pracoviště nebo podmínky ve škole

3) Zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením

1. Základní terminologie a druhy tělesného postižení

- 1.1 Klasifikace pohybových vad
 - 1.1.1 Obrny
 - 1.1.2 Deformace
 - 1.1.3 Malformace a amputace

2. Pomůcky

- 2.1 Pomůcky pro mobilitu
- 2.2 Pomůcky denní potřeby
- 2.3 Pomůcky pro ovládání PC
- 2.4 Pomůcky pro sport a volný čas
- 2.5 Pomůcky pro alternativní komunikaci

3. Specifika života osob s tělesným postižením

- 3.1 Bariéry stavební a prostorové
 - 3.1.1 Veřejné komunikace a veřejně přístupná místa
 - 3.1.2 Vstupy do budov a pohyb v budovách
 - 3.1.3 Dostupnost dopravy a dopravních staveb
- 3.2 Osobnost člověka se zdravotním postižením a společenské bariéry
- 3.3 Osobnost člověka se zdravotním postižením a psychické bariéry

4. Zásady správné komunikace

5. Mýty a pověry

Ukázka z kapitoly 1) „Zásady správné komunikace s osobami se sluchovým postižením“

1.2 Základní terminologie

Postižení sluchu je svým způsobem atypické. Toto postižení neomezuje v pohybu, není patrné na první pohled. Zasahuje do oblasti lidské komunikace, která je pro člověka naprostou samozřejmostí a nezbytností.

Může se zdát, že pokud neslyším zvuky, není to taková tragédie. Málokdo si ale dovede představit jaké následky ztráta sluchu má. Sluchové postižení vzniklé v raném věku ovlivňuje rozvoj řeči a tím také rozvoj myšlení, vývoj celé osobnosti jedince (viz specifika osob se sluchovým postižením).

Lidé se sluchovým postižením jsou velice různorodou skupinou osob s různými specifickými potřebami. Patří sem lidé s různými sluchovými poruchami, lidé neslyšící, nedoslýchaví, lidé s ušními šelesty. Rozdělení do jednotlivých kategorií souvisí s preferovaným komunikačním systémem – mluvení a odezírání, znakový jazyk (viz Komunikace).

Osoby se sluchovým postižením lze zjednodušeně rozdělit na osoby:

Nedoslýchavé

- osoby se sníženým sluchovým vnímáním
- s využitím sluchadla jsou schopny v různé míře vnímat zvuky a lidskou řeč
- většinou komunikují mluvenou řečí – mluví a odezírají (využívají sluchadla), nemají problémy s psanou češtinou (viz Komunikace)

Neslyšící (prelingválně neslyšící)

- osoby, které se narodily se sluchovým postižením, nebo ke ztrátě sluchu došlo v období před rozvojem mluvené řeči
- mluvená řeč není plně rozvinuta a často je obtížně srozumitelná
- komunikují znakovým jazykem, většinou nepoužívají sluchadla, mají problémy s psanou češtinou (viz Komunikace)

Ohluchlé (postlingválně neslyšící)

- osoby, u kterých došlo ke ztrátě sluchu v období po rozvinutí mluvené řeči nebo v dospělosti
- mluvená řeč se postupně může zhoršovat, ale zůstává srozumitelnou
- ohluchlí lidé většinou komunikují mluvením a odezíráním, mohou se naučit znakovanou češtinu, případně i znakový jazyk

Rozdělení osob do těchto kategorií se děje podle stupně a typu sluchové vady. Dále také na výběru komunikačního systému, který záleží na následujících faktorech – rodinném prostředí, metodě vzdělávání, věku jedince, kdy došlo k postižení sluchu, jazykové schopnosti jedince, schopnost odezírání, používání či nepoužívání sluchadla.

Více informací zde:

Pro lepší pochopení problematiky sluchového postižení je nutné také uvést dvě hlediska pojetí tohoto postižení (Vysuček, 2007).

- 1. hledisko medicínské** – z tohoto pohledu jsou osoby se sluchovým postižením za jedince se zdravotním problémem, které je třeba léčit a zmírňovat následky tohoto postižení.
- 2. hledisko kulturně antropologické** – komunitu lidí s vadou sluchu považuje za jazykovou a kulturní menšinu – kulturu Neslyšících, která má vlastní jazyk – znakový jazyk (více viz specifika osob se sluchovým postižením). Pak tedy používáme termín Neslyšící (s velkým písmenem „N“) – jako příslušník této menšinové společnosti. Jestli neslyšící jedinec patří do této komunity, rozhoduje to, jak jedinec vnímá sám sebe. Zda se považuje za postiženého nebo za člena komunity Neslyšících. Prvním krokem k příslušnosti jedince do komunity je jeho přijetí stávající členy komunity. (Kyle, 1998)

Zastaralé a nevhodné termíny

Lidé se sluchovým postižením se dříve označovali jako „hluchoněmí“, tento termín neodpovídá skutečnosti (lidé se sluchovým postižením mohou mluvit, nejsou němí).

Termín „hluchý“ se již nepoužívá, je to zastaralé označení, které působí hanlivě.

Nevhodné je také označení sluchově postižený člověk. Správněji říkáme: člověk se sluchovým postižením. Respektujeme osobnost člověka, proto slovo označující člověka klademe na první místo.

Více informací zde: Klasifikace sluchových vad

1.3 Příčiny (Lejska, 2003)

Příčiny sluchového postižení lze rozdělit na vrozené a získané.

A – vrozené

Vrozené vady mohou být **geneticky podmíněné** nebo získané před porodem (prenatálně) nebo během porodu (perinatálně). Příčinou sluchových vad vzniklých před porodem může být **infekční onemocnění matky v těhotenství**. Příčinami sluchových vad během porodu může být **poporodní žloutenka, asfyxie** (nedostatek kyslíku před, při nebo bezprostředně po porodu).

B – získané

Příčiny získaných sluchových vad jsou **infekční onemocnění** (např. zánět mozkových blan, příušnice), **onemocnění centrálního nervového systému, úrazy** v oblasti hlavy a vnitřního ucha, následek agresivní chemoterapie. V dětském věku mohou trvale nebo dočasně poškodit strukturu středního ucha také **opakované hnisavé záněty středního ucha**. Dále **záněty vnitřního ucha**. U dospělých může dojít ke ztrátě sluchu opotřebením sluchového ústrojí, sluchové buňky stárnutím ztrácí část své funkce, odumírají, a proto staří lidé hůře slyší (presbyakuzie). K poškozením sluchových buněk může dojít také vlivem **dlouhodobého působení silné zvukové zátěže**. Neblahé účinky na sluchové buňky mají také

toxiny. Jednak toxiny vznikající uvnitř těla, které poškozují vlastní tělo, a také toxiny cizí např. nikotin, některé léky. Výše uvedené faktory způsobují většinou sluchové vady percepční. Převodní poruchy mohou být způsobeny omezením nebo znemožněním přenosu akustických signálů do vnitřního ucha. Příčina problému se nachází ve vnějším nebo středním uchu – **ucpání zvukovodu** (ušním mazem, nádorem, cizím předmětem), srůsty nebo přerušení spojení středoušních kůstek, atd.

K zapamatování:

1. Ve které oblasti života člověka se nejvíce projeví jeho sluchové postižení?
2. Jaký je rozdíl mezi osobou nedoslýchavou a neslyšící?
3. Je správné mluvit o osobách se sluchovým postižením jako o hluchoněmých?
4. Jaký komunikační systém preferují úplně neslyšící lidé?

...

Autor:

Mgr. et BcA. Radka Kulichová, Dis.
Mgr. et BcA. Barbora Hrdová Kolíbalová
Unie neslyšících Brno, o.s.

Ukázka z kapitoly 2) „Zásady správné komunikace s osobami se zrakovým postižením“

...

3. Specifika života osob se zrakovým postižením

BARIÉRY STAVEBNÍ A PROSTOROVÉ PRO NEVIDOMÉ

Více informací zde: [Orientace v prostoru u nevidomých](#)

Nebezpečné jsou především předměty, které jsou ve výši ramen a hlavy a níže než pas.

Překážky ve výši hlavy:

- otevřená dvířka skříněk nábytkových stěn a kuchyňských linek,
- poličky na zdech.

Překážky nízké:

- konferenční stolky a nízké skřínky,
- koberečky, rohože, které nejsou pevně připevněny k podlaze – mohou podklouznout, je možné o ně zakopnout,
- volně ležící či visící kabely.

Překážky u vodící linie:

- židle, květiny podél zdi,
- nedovřené dveře – nechávejte je buď zavřené, nebo úplně otevřené.

Vratké předměty na povrchu stolů a kuchyňských linek:

- hrnečky či sklenice blízko okraje, které lze shodit rukama, tělem.

Orientaci znesnadňuje příliš mnoho předmětů v cestách mezi místnostmi, např. židle, stoly, křesla.

Pro děti, seniory nebo pro lidi s náhlou ztrátou zraku může zpočátku pomoci několik provizorních drobností. Např. na noc natažení provázku od dveří ke dveřím ve výši pasu skrz velkou místnost, kterou se prochází z ložnice na WC. Nebo označení dveří zavěšením různých drobných předmětů na kliku, plastové lžičky na dveře kuchyně a podobně.

ZLATÉ PRAVIDLO ÚSPĚŠNÉ ORIENTACE – každá věc má své stálé místo. Jen tak ji nevidomý snadno a bezpečně nalezne. Nesystematičnost a nepořádek způsobují zmatek. Hledání klíčů před odchodem zdržuje každého, a tak je to se vším. Nepřerovnávejte nevidomému jeho věci, ty si uspořádá sám, aby věděl, kde co má.

BARIÉRY STAVEBNÍ A PROSTOROVÉ PRO SLABOZRÁKÉ

ZRAKOVÉ BARIÉRY V INTERIÉRU

Nebezpečná, zdraví ohrožující a orientaci zhoršující jsou místa, která jsou zrakem obtížně postřehnutelná a identifikovatelná

Více informací zde: [Orientace v prostoru u slabozrakých](#)

NEVHODNÉ SVĚTELNÉ PODMÍNKY

V místnostech, které slabozrací znají, se při vhodném osvětlení pohybují s jistotou.

Více informací zde: [Co ovšem omezuje, znepříjemňuje, až znemožňuje bezpečný pohyb.](#)

NEVHODNÉ BAREVNÉ A KONTRASTNÍ PODMÍNKY

Jejich důsledkem je „jednotlivé šedé“ prostředí

Více informací zde

ZLATÉ PRAVIDLO ÚSPĚŠNÉ ORIENTACE

Využívat a vytvářet barevné kontrastní prostředí a používat vhodné osvětlení.

BARIÉRY PSYCHICKÉ

Vznikají často v návaznosti na negativní zkušenosti při pohybu v prostoru. Důsledkem je (oprávněný) pocit zranitelnosti – ze zranění, při kontaktu s lidmi z oloupení, přepadení.

U nevidomých je pochopitelnou nejistota z vědomí působení fyzického vzhledu na okolí. „Líbím se“ zajímá každého a bez možnosti zrakové kontroly jsou lidé více odkázáni na subjektivní hodnocení.

BARIÉRY SPOLEČENSKÉ

Jsou především důsledkem nemožnosti vizuálního rozpoznání osob při komunikaci. Často vnímaným problémem slabozrakých a prakticky nevidomých lidí, kteří nepoužívají bílou hůl, je to, že je trápí „co si o nich pomyslí okolí, když je jako první nepozdraví“. Potíž je v tom, že nevidí, koho zdravít

KULTURA, UMĚNÍ, SPORT, SPECIFICKÉ AKTIVITY

V zásadě uvažujeme o tom, co může člověk vykonávat sám, co s pomocí druhých, a jak zpřístupnit věci kompenzačním smyslům. Už od devadesátých let zde máme Sdružení Hapestetika, které se snaží hmatu přiblížit klasická muzejní díla i jiné prostorové objekty. Těžce zrakově postižení hrají divadlo, sportují nejen na paralympiádě, v rámci akcí pořádaných sdruženími a spolky pro zrakově postižené skákalí padákem z letadla, řídí auta na autodromech, lezou po skalách, plavou, provádějí různé nevídané akce. Mnoho z nich rozvíjí svůj hmat a umělecké nadání při modelování z hlíny a z jiných materiálů, někteří nevidomí malují obrazy, fotí.

...

Autor:
Mgr. Pavel Macháček
Tyfloservis, o.p.s.

Ukázka z kapitoly 3) „Zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením“

...

4. Zásady správné komunikace

Řeč je specifická schopnost člověka, která umožňuje vyjádřit jedinci svoje pocity, potřeby, přání, myšlenky apod., umožňuje navazovat kontakty, získávat nové informace, tedy schopnost používat sdělovacích (verbálních) a výrazových (neverbálních) prostředků k dorozumívání s ostatními lidmi (Opatřilová in Klenková, Vítková, Sborník z konference s mezinárodní účastí, 2008).

Komunikace zdravých lidí s tělesně postiženými má své specifické znaky. Mnohé odlišnosti, které jsou dány narušením různých funkcí a mohou být nesprávně interpretovány. Častým znakem je popření postižení, kdy se zdraví lidé snaží komunikovat tak, jako by žádné postižení neexistovalo a všechno bylo zcela normální. Důvodem tohoto chování bývá obava zdravých, aby se postiženého nedotkli, aby mu neublížili. Protipólem mohou být projevy soucitu, rozhodování za postižené atp.

Míra tělesného postižení, případně nápadnost zevnějšku postižených předem ovlivní očekávání komunikačního partnera. Mimické projevy mohou být odlišné, v závislosti na typu postižení mohou být tyto mimické projevy minimální nebo může jít naopak o vůli neovladatelné grimasy nebo mimovolní pohyby. Komunikační partner těmto projevům nemusí rozumět, a pokud nemá dostatečnou zkušenost s tělesně postiženými, může si tyto projevy mylně vysvětlovat. Postiženému člověku nemusí chybět zájem o komunikaci, přestože mimika zájmu neodpovídá, neprodukuje záměrné grimasy nebo pohyby, aby dal najevo odmítavý postoj.

a) navázání kontaktu

- k tělesně postiženému přistupujeme bez předsudků a dojmů, které tělesné postižení, jeho závažnost nebo vzhled postiženého vyvolává, používáme normální tón hlasu
- akceptujeme tělesně postiženého jako rovnocenného komunikačního partnera, komunikujeme přímo s ním a ne s jeho průvodcem
- kontakt navazujeme empaticky – snažíme se vcítit do jeho role, komunikaci nevnučujeme, jsme tolerantní, akceptujeme i možnost odmítnutí,
- komunikaci navazujeme tváří v tvář, bereme v úvahu určitou nevýhodu člověka malého vzrůstu nebo člověka sedícího na vozíku, o vozík se při komunikaci neopíráme
- u osoby, která pro narušenou komunikační schopnost nemůže mluvit, se zeptáme, zda používá ke komunikaci nějakou kompenzační pomůcku, popřípadě se můžeme domluvit na signálech pro odpovědi ano/ne

b) nabídka adekvátní pomoci

- pomoc zásadně nevnučujeme, pouze nabízíme – ve většině případů je nevhodnější, aby si sám člověk s postižením řekl, jakou pomoc potřebuje
- pomoc nabízíme nenápadně a přirozeně, a pokud jsme o pomoc požádáni, trpělivě vyslechneme, jakým způsobem můžeme pomoc poskytnout, jelikož jen sám postižený ví nejlépe, jaká pomoc v jeho případě „nouze“ bude neúčinnější.
- To vše samozřejmě pouze v případě, že je postižený v bdělém stavu, pokud by vše nasvědčovalo opaku, je nutné poskytnout pomoc co nejdříve

c) komunikace

- nebojíme se u vozíčkářů používat slov, která se vztahují k chůzi – jít, přijít, odejít
- dotyčného nepodceňujeme, respektujeme jeho osobnost
- komunikujeme tváří v tvář
- zásadně komunikujeme s tělesně postiženým a nikoliv s jeho doprovodem

U osob s tělesným postižením, u kterých je závažně postižena hlasitá řeč nebo kteří nemluví vůbec, např. při dysartrii nebo anartrii, spočívá problém v tom, že se informace sice přijímají, dekodují, zpracovávají, informace jsou také jednoduchým hlasitým vyjádřením s pomocí gest a mimiky zaslány, ale komunikující partner jim nerozumí a tím se stává komunikační proces neúplným. V případě, kdy je narušena i mimika a gestikulace, je znemožněno dekodování signálu úplně. Pro tyto případy existují alternativní komunikační formy, které mohou hlasitou řeč nahradit. Výběr vhodného komunikačního systému je pak dán specifickými podmínkami osobnosti (Vítková, in Klenková, Vítková, Sborník z konference s mezinárodní účastí, 2008).

Více informací zde: [Komunikační systémy](#)

5. Mýty a pověry

Přístup intaktní společnosti ke společnosti handicapovaných osob je obestřen nejrůznějšími mýty a předsudky, které vyplývají buď z neznalosti problematiky tělesného postižení, nebo z lidské lhostejnosti se o problematiku osob s tělesným postižením blíže zajímat. Do značné míry je ale také postoj k osobám s tělesným postižením ovlivňován současnými módními trendy, a to v pozitivním i v negativním slova smyslu. Společnost si uvědomuje potřebu zabývat se problémy spojenými s nerovností práv osob se zdravotním postižením, bariérami, které jim brání v plnohodnotném životě. Problém ale představuje posedlost v péči o tělo a dosažení „ideálů“, diktovaných současnými módními trendy. Skutečnost, že mnozí tělesně postižení nejsou schopni nároky tohoto současného diktátu naplnovat, ústí často v pocit méněcennosti. Někdy se navíc mylně domnívají, že právě tento fakt jejich svět a svět intaktní společnosti rozděluje. Podle antropologa Roberta F. Murphyho, autora autobiografické knihy „Umlčené tělo“ (2001) „...má většina handicapovaných dojem, že jiní k nim cítí odpor právě z důvodu, že postižení podvrací Americký ideál, stejně jako chudí zrazují Americký Sen“.

Intaktní společnost uplatňuje někdy k postiženým lidem zvláštní přístup – nevyhledávání kontaktu s postiženými,

který může vycházet kupříkladu z obavy reakce postižených lidí na nejrůznější podněty, i když jako takové mohou být zcela totožné jako u intaktní společnosti. Typickým projevem ignorace anebo již zmíněné obavy je odvrácení očí či fyzický odstup. Opačným příkladem může být chování intaktní společnosti k osobám s tělesným postižením a zdravotně postiženým vůbec, jako k nezletilým či nezpůsobilým.

Časté mýty o tělesně postižených:

- člověk na vozíku bývá i mentálně postižený a hloupý
- tělesně postižený člověk nemůže vypadat atraktivně a nemá smysl, aby pečoval o svůj zevnějšek
- tělesně postižení lidé sice nemohou chodit, ale jinak mohou skoro všechno, veškeré problémy osob se ZP se tedy vyřeší pouze odstraněním schodů nebo šikmín
- když někomu není rozumět, prostě mluví nesrozumitelně, je hloupý a neumí do pěti napočítat
- tělesně postižení dostávají od státu spoustu peněz a auta zadarmo
- lidé s tělesným postižením se stále zaobírají sami sebou a na nic jiného nemají čas
- tělesně postižený člověk není schopen žít bez cizí pomoci

Zkuste tyto mýty otočit, jejich nepravdivá tvrzení vyvrátit a říci pravdivé výroky v daném smyslu.

Autor:

Ing. Miroslava Zahradníková

Ing. Petr Konvalinka

Střední škola F. D. Roosevelta pro tělesně postižené,

Brno, Křížíkova 11

PaedDr. Jana Kučerová

Bc. Eva Šindlerová

Mateřská škola a Základní škola pro tělesně postižené,

Brno, Kociánka 6

Vyjádření učitelů pilotních škol k obsahu a možnému využití učební opory „Výuka k různosti“

Vyjádření pilotních ověřovacích škol na následující otázky:

- 1) Ve kterých předmětech vyučovaných na pilotních ověřovacích školách (nejen společensko-vědních) předpokládají využívání modulů:
 - 1.1.1 „Nejsme všichni stejní..., a to je dobře“ (o menšinách);
 - 1.1.2 „OZP-majoritní společnost-diverzita“ (o postavení OZP v české společnosti);
 - 1.1.3 „Zásady správné komunikace se zdravotně postiženými“ (o druzích handicapu a o správné komunikaci s OZP).
- 2) Názor pilotních ověřovacích škol na hodinové dotace určené pro využití „Výuky k různosti“ v rámci jednotlivých předmětů (nejen společensko-vědních)
- 3) Názor pilotních ověřovacích škol na kvalitu obsahu modulů, na použitou strukturu textů, na potřebu vytvořit metodiku použití modulů ve výuce ve verzi pro žáky do 15 let a nad 15 let, na formu učební opory tzn. DVD s kompletním obsahem (moduly + videosekvence) a zvlášť textové části v tištěné formě.
- 4) Názor pilotních ověřovacích škol na možnost implementace učební opory „Výuky k různosti“ do školních vzdělávacích programů.

Cyrlometodějské gymnázium a Mateřská škola Prostějov

- 1) Využití učební opory (modulů 1.1.1, 1.1.2 a 1.1.3) ve výuce bude širší, než řešitelé očekávali, dle vyjádření učitelů a vedení školy budou moduly využívány v těchto předmětech:

a) modul 1.1.1

- výchova k občanství
- základy společenských věd
- zeměpis
- dějepis
- etika a náboženství
- český jazyk

a v těchto průřezových tématech:

- výchova ke zdraví

b) modul 1.1.2

- výchova k občanství
- základy společenských věd
- český jazyk

- dějepis
- biologie
- etika a náboženství
- strategie osobnostního rozvoje

c) modul 1.1.3

- biologie
- základy společenských věd
- fyzika (čočka, vady oka apod.)

- 2) Forma učební opory má být: DVD s kompletním obsahem (moduly + videosekvence) a zvlášť textové části v tištěné formě.
- 3) Struktura textů v modulech může být zachována, stejně jako rozsah textů v jednotlivých modulech.
- 4) Lze předpokládat, že učební opora Výuky k různosti bude implementována do ŠVP pilotních škol.

Gymnázium Ladislava Jaroše, Holešov

- 1) Využití učební opory (modulů 1.1.1, 1.1.2 a 1.1.3) ve výuce bude širší, než řešitelé očekávali, dle vyjádření učitelů a vedení školy budou moduly využívány v těchto předmětech:

a) modul 1.1.1

- občanská výchova (2. st. ZŠ – malé gymnázium)
- společenské vědy (velké gymnázium)
 - psychologie
 - sociologie
 - právo
 - politologie
 - ekonomie
 - filosofie
 - etika
 - religionistika

b) modul 1.1.2

- občanská výchova
- společenské vědy

a v těchto průřezových tématech:

- osobnostní a sociální výchova
- multikulturní výchova - využití ve společenskovědních stacionářích (zážitkové vzdělávání)

c) modul 1.1.3

- občanská výchova
- společenské vědy

- výchova ke zdraví je integrovaná do předmětů biologie, spol. vědy, tělesná výchova – formou projektového dne

- 2) Forma učební opory má být: DVD s kompletním obsahem (moduly + videosekvence) a zvláště textové části v tištěné formě.
- 3) Struktura textů v modulech může být zachována, stejně jako rozsah textů v jednotlivých modulech.
- 4) Lze předpokládat, že učební opora Výuky k různosti bude implementována do ŠVP pilotních škol.

Základní škola Prachatice; Základní škola a mateřská škola Tábor; Základní škola a Mateřská škola pro zrakově postižené, Plzeň; Střední zdravotnická škola Beroun

- 1) Využití učební opory (modulů 1.1.1, 1.1.2 a 1.1.3) ve výuce bude širší, než řešitelé očekávali, dle vyjádření učitelů a vedení navštívených škol budou moduly využívány v těchto předmětech:

- výchova k občanství, resp. občanská nauka
- výchova ke zdraví, resp. rodinná výchova
- český jazyk
- dějepis
- biologie
- psychologie
- pedagogika

a v těchto průřezových tématech:

- multikulturní výchova
- osobnostní a sociální výchova
- estetický seminář.

- 2) Navštívené školy doporučují, aby metodiky, které budou pro zavádění modulů zpracovány, byly vytvořeny pro skupinu žáků do 15 let a nad 15 let.
- 3) Forma učební opory má být: DVD s kompletním obsahem (moduly + videosekvence) a zvláště textové části v tištěné formě.
- 4) Struktura textů v modulech může být zachována, stejně jako rozsah textů v jednotlivých modulech.
- 5) Lze předpokládat, že učební opora Výuky k různosti bude implementována do ŠVP pilotních škol.

Střední škola Ostrava – Kunčice

- 1) Využití učební opory (modulů 1.1.1, 1.1.2 a 1.1.3) ve výuce bude širší, než řešitelé očekávali, dle vyjádření učitelů a vedení školy budou moduly využívány v těchto předmětech:

- občanská nauka
- výchova k občanství
- nauka o společnosti
- psychologie
- český jazyk

- 2) Hodinové dotace v rámci jednotlivých předmětů:

- občanská nauka, výchova k občanství, nauka o společnosti - 2 hodiny

- psychologie - 2 hodiny
- český jazyk - 2 hodiny

- 3) Texty jsou kvalitně zpracovány, metodiku bychom uvítali, ale spíše na obecné bázi, ve dvou verzích – pro žáky do 15 let a nad 15. DVD s kompletním obsahem a zvláště textové části v tištěné formě uvítáme.

- 4) Není třeba zařazovat zvláště do ŠVP „Výuka k různosti“. Můžeme tato témata využít k doplnění stávajících ŠVP.

Střední škola teleinformatiky, Ostrava

- 1) Využití učební opory (modulů 1.1.1, 1.1.2 a 1.1.3) ve výuce bude širší, než řešitelé očekávali, dle vyjádření učitelů a vedení navštívených škol budou moduly využívány v těchto předmětech:

- dějepis
- český jazyk
- ekologie
- základy společenských věd

- 2) Dostatečný počet hodin

- 3) Kvalita modulů je na dobré úrovni

- 4) Předložené učební opory jsou použitelné v ŠVP

Sportovní gymnázium D. a E. Zátokových, Ostrava

a) modul 1.1.1

1) předměty:

- občanská výchova (Národ, národnost; Náboženské vyznání v české společnosti)
- základy společenských věd (sociologie - Struktura české společnosti, Národnostní menšiny)

2) kvalita obsahu: dle mého názoru, jde o nejpropracovanější studijní materiál (vhodný pro učitele i žáka), je zde obsaženo vše, co lze od obdobného textu čekat (seznámení s cílem kapitoly, nové pojmy jsou patřičně zvýrazněny, zahrnuty otázky k zamyšlení, studenti pracují s tabulkou, obrázky, důležitými zákony, mají možnost dostudovat potřebný materiál díky uvedené literatuře či internetovým stránkám), tato práce je pro učitele bezpochyby velkým přínosem

struktura: k formální stránce není co dodat

metodika: vyzdvihují zvláště doplňující úkoly k textu

b) modul 1.1.2

Úvodní kapitola, autoři - Jeřábková, Michalík

1) předměty:

- základy společenských věd (Lidé s postižením jako minorita)
- dějepis (Sociální exkluze v historii – postoj většinové společnosti k lidem s postižením)
- anglický jazyk (Minority v USA)
- český jazyk (slohová práce: Rozmanitost přispívá k obohacení většinové společnosti)

2) kvalita obsahu: zaujaly mě zejména užitečné rady, jak pracovat s postiženými a výklad antidiskriminačního zákona (uvedení na konkrétních příkladech)

struktura: postrádám více doplňujícího materiálu (obrázky, grafy), k tabulkám bych doplnila úkoly pro studenty, příliš hodně textu psaného kurzívou (nelze rozlišit podstatné od méně důležitých informací)

metodika: autoři navrhují pouze metodu brainstormingu a diskuzi na téma diskriminace

mé návrhy: analýza textů (Chvátalová, H.: Jak se žije dětem s postižením) – otázky, úkoly, vytvořit dotazník: TÉMA: Jak vnímám člověka s postižením?

Integrace naruby aneb Rub a líc, autoři - Hanáková, Jeřábková, Stejskalová

1) předměty:

- občanská výchova (Překážky v životě osoby se zdravotním postižením)

- český jazyk (dokončit příběh - Jak bys situaci řešil ty?)

2) kvalita obsahu: domnívám se, že na našem typu školy se tento text dá využít jen okrajově (určeno spíše pro speciální školy)

struktura: přehledné

metodika: vhodné pro řešení problémových situací

Osoby se zrakovým postižením – varianta 1, autor – Stejskalová

1) předměty:

- občanská výchova (Zrakově postižení a jejich problémy se získáváním informací)

- biologie (pokusy: Když oči nevidí)

2) kvalita obsahu: text je bezpochyby využitelný v praxi, zvláště oceňuji podkapitoly „Neváhej a vyzkoušej“ a „Vychytávka“, autorka píše s nadhledem a nebojí se užívat vtípu

struktura: přehledně zpracované, líbí se mi výběr textů i doplňující obrázky (velmi mě zaujala kapitola seznamující s Braillovým písmem). Oceňuji, že autorka zmiňuje použité zdroje a dodává rady pro další zájemce o tuto problematiku (ve výuce se dají využít uvedené filmy)

metodika: studentům jsou určeny zajímavé návody na pokusy

c) modul 1.1.3 (Zásady správné komunikace s osobami se zrakovým postižením)

1) předměty:

- biologie (anatomie oka)

- základy společenských věd (základní terminologie a druhy postižení, specifikace života osob se zrakovou vadou)

(VŠ: speciální pedagogika - speciální kompenzační pomůcky)

2) kvalita obsahu: líbí se mi zvláště zpracování důsledků jednotlivých zrakových vad a rady, jak se chovat při setkání s nevidomým

struktura: chybí obrázky (cokoliv by oživilo příliš odborný text)

metodika: na konci článku jsou uvedeny zajímavé modelové situace – mohlo jich být více a lépe rozpracovány

návrhy:

brainstorming - sepsání pravidel při setkání s nevidomým
dramatická výchova - zásady správné komunikace s těžce zrakově postiženým (navázání kontaktu, nabídka pomoci)

test - určování pravdivosti: nejčastější předsudky o nevidomých a slabozrakých lidech studenti nad 15 let: účast na divadelním představení postižených, paralympiádě

3) hodinové dotace určené pro využití „Výuky k různosti“ v rámci jednotlivých předmětů:

- občanská výchova - 6

- základy společenských věd - 5

- biologie - 3

- český jazyk - 2

- anglický jazyk - 2

- dějepis - 1

4) učební opory tzn. DVD s kompletním obsahem (moduly + videosekvence):

ve výuce základů společenských věd a občanské výchově by byly rozhodně využívanou metodou **textové části v tištěné formě:** jsou vhodné zejména pro starší studenty.

Implementace učební opory „Výuky k různosti“

do ŠVP: domnívám se, že lze tento projekt začlenit do vzdělávací oblasti Člověk a společnost

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí

Mgr. Martina Mackowiaková:

Rub a líc

K samotnému textu: velmi se mi líbí. Oceňuji zejména „neotřelý“ pohled na věc. Předložila jsem některé výňatky několika našim studentům (z nedostatku času jen závěrečnému ročníku) a po přečtení se rozpoutala zajímavá diskuse.

Myslím si, že jsou pro ně zajímavé a podnětné jednak způsoby řešení situací, se kterými se oni sami setkávají, ale také vědomí, že lidé s jiným typem postižení překonávají ty „své“ „překážky“.

Ve výuce bychom tento materiál jistě použili.

Co se týče korekce textu - pro sluchově postižené bych navrhovala připojit vysvětlení některých pojmů a slovních spojení. Úpravu samotného textu ve smyslu zjednodušení

bych nedoporučovala, text je kompaktní a vytratila by se jeho osobitost. Bohužel jsem neměla dost času, v opačném případě bych jej předložila neslyšícím studentům, aby sami vybrali pojmy, které jsou pro ně obtížně pochopitelné.

- Za základní školu (Mgr. J. Špůrková):

- 1) Na naší škole předpokládám využití jednotlivých modulů v těchto předmětech: český jazyk, znakový jazyk, občanská a rodinná výchova, vlastivěda, přírodopis, biologie, dějepis a zeměpis.
- 2) Hodinové dotace pro jednotlivé předměty jsou určeny ŠVP.
- 3) Jednotlivé moduly jsou zpracovány velmi podrobně, obsahově náročné pro žáky ZŠ, jsou spíše vhodným vodítkem pro učitele nebo pro žáky SŠ. Všeobecně je nutné moduly doplnit obrazovými materiály k učivu, dále pak grafy, tabulkami a přehledy základního učiva, důležité je barevné zvýraznění učiva, doporučuji zpracování a prezentaci učiva na DVD, videoprojekci modelových situací, zařadit didaktické hry a dramatizaci učiva, diskuze, dále využití mezipředmětových vztahů, odkazů na internetové stránky atd...
- 4) Můj názor na možnost implementace učební opory „Výuky k různosti“ do ŠVP je, že základní informace by měly být zařazeny do předmětu Občanská a rodinná výchova, jelikož svým obsahem plně odpovídají tomuto předmětu a rozšiřující učivo/ např. složení oka/, by mělo být vřazeno do odborných předmětů. Témata OZP, menšiny, druhy handicapu a komunikace s OZP máme na naší škole vřazeny do předmětu ORV.

- Za střední školu (Ing. Ľubica Trusinová):

- 1) Moduly **Rub a líc, Stejskalová: Osoby se zdravotním postižením a Nejsme všichni stejní** jdou využít

v hodinách občanské nauky, českého jazyka a některé části angličtiny a ve fyzice (zvuk, optika). Jsou výborně napsané, zajímavé a jdou lehce využít ve výuce. Líbí se mi odkazy na internet, vtipy a praktická aplikace do běžného života.

- 2) Hodinové dotace zatím nemohu posoudit – vycházíme z konkrétní situace v jednotlivých třídách. Myslím si, že s některými třídami by to šlo, někdy by se muselo něco vypustit, nebo přidat hodinu. Kdyby byly k tomu i DVD, měly by k mluvenému slovu běžet titulky (možný je i překlad do znakového jazyka).
- 3) Moduly Zásady správné komunikace s osobami se zrakovým postižením a Jeřábková, Michalík: Osoby se zdravotním postižením jsou zajímavé, informativní, zatím si myslím vhodnější jako informace pro učitele.
- 4) Učební opora (DVD, videosekvence) velice vhodná, možná by šlo udělat nějaké „pracovní listy“ pro studenty. Myslím si, že pro střední školu jsou materiály vhodné, nápadité a studenty zaujmou.

Shrnutí:

Skladba předmětů, v rámci jejichž výuky se předpokládá využití finálních modulů 1.1.1, 1.1.2 a 1.1.3, se liší v rámci jednotlivých škol, a to i v rámci škol stejného typu (základní školy, střední odborné školy, gymnázia a speciální školy). Je evidentní, že konečné využití učební opory v jednotlivých školách bude závislé na kvalitě obsahu učební opory, její uživatelské přívětivosti a metodické snadnosti využití ve výuce.

Následné zařazení finální verze učební opory „Výuka k různosti“ do inovovaných školských vzdělávacích programů (ŠVP) bude provedeno v rámci již do ŠVP zpracovaných předmětů, jak ve skupině společensko-vědních a přírodovědných předmětů i výuky českého jazyka.

Partneři projektu

1) Výzkumný ústav pedagogický v Praze

Novodvorská 1010/4, 142 01 Praha 4
Kontaktní osoba: Mgr. Tomáš Hušek
Tel: 245 001 406
E-mail: husek@vuppraha.cz

2) Národní rada osob se zdravotním postižením České republiky, o. s.

Partyzánská 7, 170 00 Praha 7 – Holešovice
Kontaktní osoba: Václav Krása
Tel: 266 753 421
E-mail: v.krasa@nrzp.cz
Kontaktní osoba: Bohumila Miškovská, Dis.
Tel: 266 753 432
E-mail: b.miskovska@nrzp.cz

Národní rada osob se zdravotním postižením ČR

3) Unie neslyšících Brno, o. s.

Palackého třída 120, 612 00 Brno – Královo Pole
Kontaktní osoba: Mgr. Radka Kulichová, Dis.
Tel: 541 245 321
E-mail: unb@cmjn.cz; radka.kulichova@cmjn.cz

4) Tyfloservis, o. p. s.

Krakovská 21, 110 00 Praha 1
Kontaktní osoba: PhDr. Josef Cerha
Tel: 221 462 364
E-mail: centrum@tyfloservis.cz
Kontaktní osoba: Mgr. Pavel Macháček
Tel: 221 462 362
E-mail: machacek@tyfloservis.cz

5) Janáčková akademie múzických umění v Brně

Beethovenova 2, 662 15 Brno
Kontaktní osoba: PhDr. Veronika Broulíková
Tel: 542 591 101
E-mail: broulikova.veronika@volny.cz

6) Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých České republiky

Krakovská 21/1695, 110 00 Praha – Nové město
Kontaktní osoba: Josef Stiborský - prezident
Tel: 221 462 462
E-mail: prezident@sons.cz
Kontaktní osoba: Martin Hyvnar, Dis
Tel: 221 462 468
E-mail: novyjicin-odbocka@sons.cz

7) Střední škola F. D. Roosevelta pro tělesně postižené, Brno, Křížíkova 11

Křížíkova 1694/11, 612 00 Brno – Královo Pole
Kontaktní osoba: Ing. Miroslava Zahradníková
Tel: 539 086 671
E-mail: zahradnikova@sstpm.qmail.cz
Kontaktní osoba: Ing. Petr Konvalinka
Tel: 539 086 684
E-mail: konvalinka@sstpm.qmail.cz

STŘEDNÍ ŠKOLA F. D. ROOSEVELTA
PRO TĚLESNĚ POSTIŽENÉ,
BRNO, KŘÍŽÍKOVA 11

8) Mateřská škola a Základní škola pro tělesně postižené, Brno, Kociánka 6

Kociánka 6, 612 00 Brno
Kontaktní osoba: PaedDr. Jana Kučerová
Tel: 541 246 641
E-mail: kucerova@sskocianka.cz

9) Cyrilometodějské gymnázium a mateřská škola v Prostějově

Komenského 1592/17, 796 01 Prostějov
Kontaktní osoba: Mgr. Jaroslav Fidrmuc
Tel: 582 302 541
E-mail: fidrmuc@cmg.cz

10) Střední škola teleinformatiky, Ostrava, příspěvková organizace

Opavská 1119, 708 61 Ostrava - Poruba
Kontaktní osoba: Ing. Miroslava Jezerská
Tel: 596 916 951
E-mail: sekretariat@teleinformatika.eu

11) Základní škola Prachatice, Vodňanská 287

Vodňanská 287, 383 01 Prachatice II
Kontaktní osoba: Mgr. Alena Nachlingerová
Tel: 388 302 021
E-mail: zsvod@nettel.cz

12) Střední škola, Ostrava – Kunčice, příspěvková organizace

Vratimovská 681, 719 00 Ostrava - Kunčice
Kontaktní osoba: Mgr. František Repka
Tel: 595 684 309
E-mail: frepka@soskuncice.cz

13) Sportovní gymnázium Dany a Emila Zátokových, Ostrava,

příspěvková organizace
Volgogradská 2631/6, 700 30 Ostrava - Zábřeh
Kontaktní osoba: Mgr. Václav Štencel
Tel: 596 752 248
E-mail: vaclav.stencel@sportgym-ostava.cz

14) Gymnázium Ladislava Jaroše Holešov

Palackého 524/37, 769 01 Holešov
Kontaktní osoba: Mgr. Blažena Kubičková
Tel: 573 396 098
E-mail: gym.hol@gymhol.cz

15) Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí, Vsetínská 454

Vsetínská 454/53, 757 01 Valašské Meziříčí
Kontaktní osoba: Mgr. Antonín Liebel
Tel: 571 622 503
E-mail: spsk@val-mez.cz

16) Základní škola a Mateřská škola pro zrakově postižené, Plzeň, Lazaretní 25

Lazaretní 1290/25, 312 00 Plzeň 4 - Doubravka
Kontaktní osoba: Ing. Iva Šmrhová
Tel: 377 261 780
E-mail: zrak@volny.cz

17) Střední zdravotnická škola, Beroun, Mládeže 1102

Mládeže 1102, 266 01 Beroun
Kontaktní osoba: Mgr. Drahomíra Boubínová
Tel: 311 611 188
E-mail: szs.be@tiscali.cz
Kontaktní osoba: Mgr. Daniela Wimmerová
Tel: 311 624 194
E-mail: w.daniela@seznam.cz

18) Základní škola a Mateřská škola Tábor, náměstí Mikuláše z Husi 45

nám. Mikuláše z Husi 45, 390 01 Tábor
Kontaktní osoba: Mgr. Dagmar Havlůjová
Tel: 381 253 883
E-mail: zs1reditel@tabor.cz

19) Obchodní akademie a Vyšší odborná škola Valašské Meziříčí

Masarykova 101/18, 757 01 Valašské Meziříčí
Kontaktní osoba: Mgr. Aleš Kubiček
Tel: 571 611 707
E-mail: akubicek@oavm.cz

20) Základní škola Chlumeck nad Cidlinou

Kozelkova 123/IV., 503 51 Chlumeck nad Cidlinou
Kontaktní osoba: Mgr. Jana Bernartová
Tel: 495 484 570
E-mail: bernartova@zschlumecnc.cz

Toto číslo Zpravodaje projektu „Výuka k různosti jako součást multikulturní výchovy a vzdělávání“, reg. číslo projektu:

CZ.1.07/1.2.00/08.0110, OP VK, obsahově připravili (dle abecedního pořadí):

Löffelmann Pavel, Molatová Tereza, Sokolovský Tomáš.

Grafické zpracování:

Šenk Lukáš, Šenková Svatava.

Technická spolupráce:

Brinzíková Martina, Dulaiová Lenka

www.nejsmevsichnistejni.cz